

KAPITOLA 15

Technologicky a znalostně založená odvětví zpracovatelského průmyslu a služeb

V této kapitole budou probrány základní ekonomické ukazatele (průměrný evidenční počet zaměstnanců, účetní přidaná hodnota a výdaje na výzkum a vývoj), včetně poměrových (produktivita práce, intenzita výdajů na výzkum a vývoj) zpracovatelského průmyslu v členění podle technologické náročnosti jednotlivých odvětví v období 1995-2002. Mnohé sektory služeb se stávají technologicky intenzivními (náročnými na technologie) a jsou zahrnovány do analýz hospodářských struktur a proto obdobné ukazatele budou sledovány i v rámci odvětví služeb v členění podle znalostní náročnosti. Zjištěné hodnoty za ČR budou srovnány se situací v zemích EU.

15.1 Metodologie

Rozsah existujících statistických ukazatelů v oblasti vědy a technologií, které by umožnili přímo měřit vliv vědy a technologií na konkurenceschopnost a tím růst ekonomiky je v současné době omezený. Existují pouze nepřímé ukazatele vycházející především z analýzy tzv. "High-tech a Knowledge intensive" odvětví pomocí standardních ekonomických ukazatelů kterými jsou tržby, přidaná hodnota resp. investice. Jako příspěvek k analýze dopadu technologie a znalostí na výkonnost ekonomie bylo potřeba identifikovat ty činnosti a výrobky, které jsou tedy nejvíce náročné na technologie a znalosti, a to pomocí kritérií, která umožňuje konstrukci speciálních mezinárodně sladěných klasifikací.

Takováto klasifikace, založená na Mezinárodní klasifikaci ekonomických činností (ISIC Rev.3), byla vyvinuta při OECD¹ pro odvětví zpracovatelského průmyslu, které bylo rozčleněno do čtyř skupin: s "vysokou", "středně vysokou", "středně nízkou" a "nízkou" technologií. Toto rozdělení vycházelo z vyhodnocení pořadí tří ukazatelů technologické náročnosti odrážejících v různém stupni hlediska "výrobce technologie" a "uživatelé technologie": 1) výdaje na VaV rozdělené podle přidané hodnoty; 2) výdaje na VaV rozdělené podle produkce; 3) výdaje na VaV plus technologie začleněná v meziproduktech a investičních statcích v rozdělení podle výrobků².

Obdobně jako u odvětví zpracovatelského průmyslu byl učiněn pokus o rozdělení jednotlivých služeb podle jejich technologické náročnosti. Byly identifikovány služby špičkových (nebo taky vysokých) technologií (high-tech services) kam byly zařazeny následující odvětví: "Činnosti poštovní a telekomunikační"; "Činnosti v oblasti výpočetní techniky" a "Výzkum a vývoj". Eurostat ve spolupráci s OECD vytvořil klasifikaci odvětví služeb na základě koncepce o jejich náročnosti na znalosti. Základem pro vymezení těchto odvětví služeb, která jsou nadprůměrně náročná na znalosti, jsou znalosti personálu, tzn. kvalifikační požadavky na zaměstnance (zejména podíl absolventů terciárního vzdělávání, především přírodovědců a inženýrů) a funkční specifika (např. zaměstnaní ve výzkumu, vývoji, plánování, konstrukci atd.). Nejde tedy jen o hospodářská odvětví náročná na technické a technologické vybavení, která jsou charakterizována vysokým podílem základního majetku, ale o všechna odvětví ekonomiky, která mají vysoké požadavky na kvalifikaci personálu (zdravotnictví, mediální a finanční služby atd.), a to podle podílu zaměstnanců pracujících v jednotlivých odvětvích s vyšším vzděláním (podíl zaměstnanců s terciálním vzděláním).

15.1.1 Definice a základní informace

Do oblasti **špičkových technologií** (high-tech) patří skupiny produktů s podílem výdajů na VaV na obratu vyšším než 8,5 %. Do této oblasti se dá zjednodušeně zařadit „Výroba a opravy letadel a umělých kosmických těles“, „Počítače a kancelářská technika“, „Elektronika“, „Farmaceutický průmysl“ a „Vědecké přístroje“. Oblast pokročilých (nebo taky vyšších středních) technologií (medium high-tech) zahrnuje produkty s podílem výdajů na VaV na obratu v rozmezí 3,5 až 8,5 %. Do této oblasti zařazujeme „Chemické produkty“, „Motorová vozidla“, „Elektrotechnika“ a „Stroje a zařízení“. Obě oblasti dohromady tvoří oblast náročnou na VaV. Zpracovatelský průmysl však zahrnuje i oblast středně nízkých technologií (medium low-tech) a nízkých technologií (low-tech).

Služby intenzivních znalostí (Knowledge-Intensive Services, dále jen KIS) se dále dělí na služby vysokých technologií (high-tech services) zahrnující činnosti poštovní a telekomunikační, činnosti v oblasti výpočetní techniky a výzkum a vývoj, a dále na obchodní (market services), finanční (financial services) a ostatní služby. Služby méně intenzivních znalostí (less-Knowledge-Intensive Services) zahrnují obchodní služby a ostatní služby. Vzhledem k neustálené české terminologii jsou termíny uváděny i v angličtině. Podrobné členění je uvedeno v závěru kapitoly.

¹ Viz Revize klasifikace odvětví a výrobků s vysokou technologií, Hatzichronoglou, 1997, OECD

² podle amerického Ministerstva obchodu se za odvětví špičkových technologií považuje prvních 10 odvětví, které vykazují nejmíň dvakrát více výdajů na výzkum a vývoj než je průměr za zpracovatelská průmysl.

Průměrný evidenční počet zaměstnanců (ve fyzických osobách) se vypočítává jako aritmetický průměr průměrného počtu zaměstnanců za jednotlivé měsíce. Do evidenčního počtu zaměstnanců se zahrnují všechny kategorie stálých, sezónních i dočasných zaměstnanců, kteří jsou v pracovním poměru k zaměstnavateli a za svou práci dostávají od zaměstnavatele mzdu.

Účetní přidaná hodnota je vypočtena jako rozdíl mezi výkony (součet tržeb (příjmů) za prodej vlastních výrobků, tržeb za prodej služeb, tržeb za prodej zboží, změny stavu vnitropodnikových zásob vlastní výroby a aktivace, snížený o náklady (výdaje) vynaložené na prodané zboží) a výkonovou spotřebou (součet nákladů, vynaložených na spotřebované nákupy materiálu, energie a ostatních neskladovatelných dodávek).

Výdaje na výzkum a vývoj (dále jen VaV) jsou vnitřní výdaje na výzkum a vývoj uskutečněné v rámci zpravidajské jednotky či pracoviště výzkumu a vývoje bez ohledu na zdroj financí určených na výzkumné a vývojové činnosti³.

Účetní přidaná hodnota na pracovníka (v tisících Kč) je vypočtena jako podíl účetní přidané hodnoty a počtu zaměstnaných osob (pracovníků).

Produktivita práce je podíl účetní přidané hodnoty a počtu zaměstnanců dané technologické oblasti.

Intenzita VaV je podíl výdajů na VaV a účetní přidané hodnoty dané technologické oblasti.

Průměrný roční růst (dále jen PRR) – geometrický průměr meziročních indexů⁴.

Klasifikace

Existují velmi podrobné seznamy výrobních oborů a služeb, které přiřazují obory do jednotlivých kategorií dle náročnosti na výzkum a vývoj. Eurostat a OECD používají třídění zpracovatelského průmyslu na základě klasifikace NACE rev. 1.1 na 3-číselné úrovni. V České republice je pro klasifikaci odvětví zpracovatelského průmyslu a služeb podle jejich technologické a znalostní náročnosti používána Odvětvová klasifikace ekonomických činností (OKEČ).

Oblast s vyšší technologickou náročností

Skupina odvětví zpracovatelského průmyslu s vysokou technologickou náročností (dále jen high-tech sektor)

- 244 Výroba léčiv, chemických látek, rostlinných přípravků a dalších prostředků pro zdravotnické účely
- 30 Výroba kancelářských strojů a počítačů
- 32 Výroba radiových, televizních a spojovacích zařízení a přístrojů
- 33 Výroba zdravotnických, přesných, optických a časoměrných přístrojů
- 353 Výroba a opravy letadel a kosmických lodí

Skupina odvětví zpracovatelského průmyslu se středně vysokou technologickou náročností (dále jen medium high-tech sektor)

- 24-244 Výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken (mimo 244)
- 29 Výroba a opravy strojů a zařízení j.n.
- 31 Výroba elektrických strojů a zařízení j. n.
- 34 Výroba motorových vozidel (kromě motocyklů), výroba přívěsů a návěsů
- 352, 354, 355 Výroba ostatních dopravních zařízení

Oblast s nižší technologickou náročností

Skupina odvětví zpracovatelského průmyslu se středně nízkou technologickou náročností (dále jen medium low-tech sektor)

- 23 Výroba koksu, jaderných paliv, rafinérské zpracování ropy
- 25 Výroba pryžových a plastových výrobků
- 26 Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků
- 27 Výroba základních kovů a hutních výrobků
- 28 Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků
- 351 Stavba a opravy lodí a člunů

Skupina odvětví zpracovatelského průmyslu s nízkou technologickou náročností (dále jen low-tech sektor)

- 15,16 Výroba potravin, nápojů a zpracování tabáku
- 17,18,19 Výroba textilií, oděvů a usní
- 20 Zpracování dřeva, výroba dřevařských, korkových, proutěných a slaměných výrobků mimo nábytku
- 21,22 Výroba papíru a lepenky, vydavatelství a tisk

³ Viz kap. č. 2 Výdaje na VaV

⁴ Průměrný roční růst lze počítat podle vzorce $PRR = (b/a)^{1/c-1} * 100 - 100$, kde „a“ je hodnota na začátku sledovaného období, „b“ je hodnota na konci sledovaného období a „c“ je počet let sledovaného období.

- 36 Výroba nábytku; zpracovatelský průmysl j. n. .
- 37 Zpracování druhotných surovin

Služby intenzivních znalostí

Služby s vysokou technologickou náročností

- 64 Činnosti poštovní a telekomunikační
- 72 Činnosti v oblasti výpočetní techniky
- 73 Výzkum a vývoj

Obchodní služby

- 61, 62 Vodní, letecká a kosmická doprava
- 70 Činnosti v oblasti nemovitostí
- 71 Pronájem strojů a přístrojů
- 74 Ostatní podnikatelské činnosti

Finanční služby

- 65,66,67 Finanční zprostředkování

Ostatní služby

- 80 Vzdělávání
- 85 Zdravotní a sociální péče; veterinární činnosti
- 92 Rekreační, kulturní a sportovní činnosti

Služby méně intenzivních znalostí

Obchodní služby

- 40,41 Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody
- 45 Stavebnictví
- 50, 51, 52 Obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží
- 55 Ubytování a stravování
- 60, 63 Pozemní a potrubní doprava, vedlejší a pomocné činnosti v dopravě

Ostatní služby

- 75 Veřejná správa a obrana
- 90, 91, 93 Ostatní veřejné, sociální a osobní služby
- 95, 99 Činnosti domácností, exteritoriální organizace a instituce

15.1.2 Zabezpečení údajů

Hodnoty, které jsou uváděny v této části publikace jsou získány z údajů vycházejících ze strukturálního šetření P4-01 a P5-01⁵. Tyto údaje jsou upřesňovány a aktualizovány. Mohou se tedy lišit od hodnot, jež jsou uvedeny ve Statistických ročenkách. Údaje o výdajích na VaV jsou zabezpečovány šetřením VTR 5-01⁶

⁵ Účelem statistického zjišťování „Roční výkaz ekonomických subjektů vybraných produkčních odvětví“ (P 5-01) je získání podrobných statistických údajů k propočtům úplných sestav makroekonomických ukazatelů za Českou republiku v rámci ročních národních účtů, pro vyhodnocení celoročního ekonomického vývoje ve vybraných odvětvích včetně strukturálních změn odvětvového i věcného charakteru, pro sestavení regionálních průřezů a účtů a pro další analytické účely.

Účelem statistického zjišťování „Roční výkaz pro malé ekonomické subjekty vybraných produkčních odvětví“ (P4-01) je získání základních statistických údajů ze sektoru domácností zapojených do podnikatelského procesu k propočtům úplných sestav makroekonomických ukazatelů za Českou republiku v rámci ročních národních účtů, pro vyhodnocení celoročního ekonomického vývoje ve vybraných odvětvích včetně strukturálních změn odvětvového i věcného charakteru, pro sestavení regionálních průřezů a účtů a pro další analytické účely.

⁶ více viz kapitola č. 2 Výdaje na VaV

15.2 Odvětví zpracovatelského průmyslu náročná na výzkum a vývoj

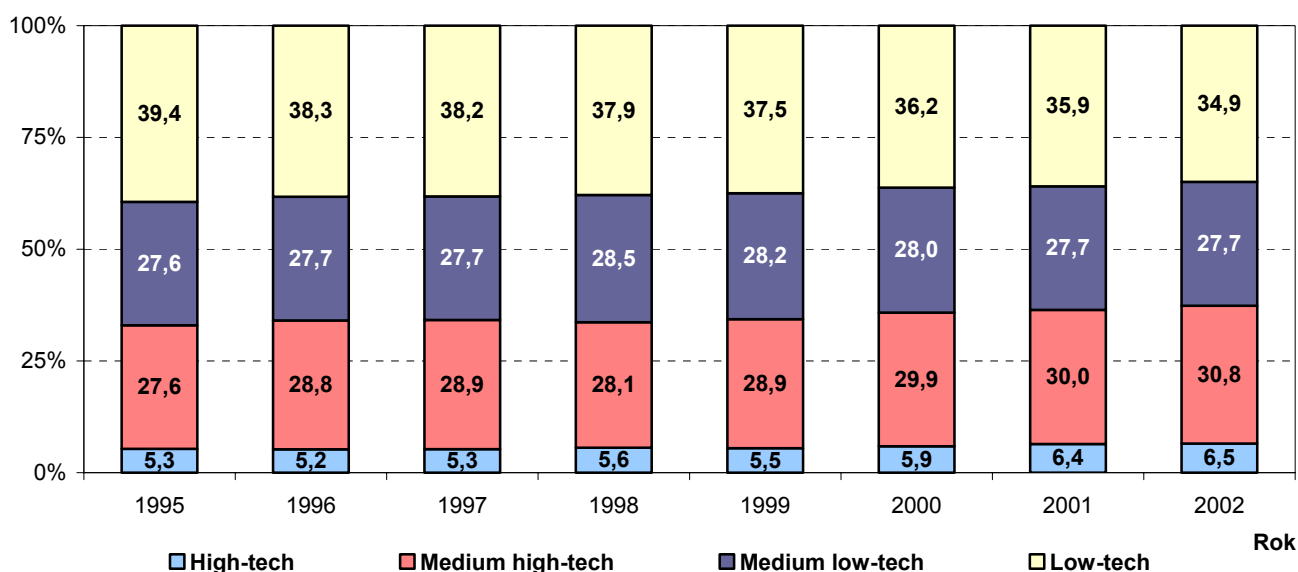
Průmyslové sektory náročné na VaV jsou nejvýznamnějšími dodavateli vyspělých výrobků a technologií. Oblasti špičkových technologií je všech průmyslových státech věnována zvýšená pozornost státních institucí. Podporou této oblasti sledují státní instituce nejen cíle technologické, ale z podstatné části i specifické cíle státu (např. vnější bezpečnost, zdraví atd.). Srovnáme tedy jednotlivé oblasti zpracovatelského průmyslu, ale také si podrobněji všimneme právě oblastí náročnou na VaV.

15.2.1 Průměrný evidenční počet zaměstnanců

V roce 2002 bylo zaznamenáno ve zpracovatelském průmyslu 1 227 222 zaměstnanců v průměrném evidenčním počtu, z toho 458 130 v oblasti s vyšší technologickou náročností a 769 092 v oblasti s nižší technologickou náročností. Od roku 1995 došlo ve zpracovatelském průmyslu k poklesu o téměř 130 tis. osob. Na tomto poklesu se projevuje především pokles (o téměř 140 tis.) v oblasti s nižší technologickou náročností, zatímco v oblasti s vyšší technologickou náročností došlo v počtu zaměstnaných osob k nárůstu o více jak 10 tis.. High-tech sektor, sektor s nejnižším počtem zaměstnanců (80 081 v roce 2002) zaznamenal nejvýraznější nárůst počtu zaměstnaných osob. Naopak nejvyšší pokles zaznamenal sektor low-tech, sektor s nejvyšším počtem zaměstnanců (428 456 v roce 2002).

Graf č. 15-1:

Struktura zaměstnanců dle technologických skupin odvětví zpracovatelského průmyslu v období 1995-2002 (%)

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

Struktura zaměstnanců v letech 1995-2002 je uvedena v grafu č. 15-1. Z tohoto grafu je patrný zvyšující se podíl počtu zaměstnanců v oblasti s vyšší technologickou náročností na celkovém počtu zaměstnanců zpracovatelského průmyslu. Zatímco v roce 1995 činil podíl této oblasti 33 %, tak v roce 2002 byl tento podíl již 38 %. V následující tabulce č. 15-1 jsou uvedeny jak absolutní počty zaměstnanců v průměrném počtu evidenčním podle jednotlivých technologických oborů, tak také průměrný roční růst (PRR) ve sledovaných letech.

Tab. č. 15-1

Zaměstnanci dle technologických skupin odvětví zpracovatelského průmyslu v období 1995-2002

Rok	Zpracovatelský průmysl celkem	Oblast s vyšší technologickou náročností			Oblast s nižší technologickou náročností		
		celkem	high-tech	medium high-tech	celkem	medium low-tech	low-tech
1995	1 353 844	446 335	72 299	374 036	907 509	374 058	533 451
1996	1 349 397	459 599	70 670	388 929	889 798	373 409	516 389
1997	1 343 760	458 972	70 555	388 417	884 788	371 565	513 223
1998	1 306 343	439 723	72 743	366 980	866 620	371 718	494 902
1999	1 254 726	430 601	68 540	362 061	824 125	353 667	470 458
2000	1 235 310	442 336	72 959	369 377	792 974	345 420	447 554
2001	1 252 589	455 931	80 127	375 804	796 658	346 561	450 097
2002	1 227 222	458 130	80 081	378 049	769 092	340 336	428 756
PRR (%)	-1,39	0,37	1,47	0,15	-2,34	-1,34	-3,07

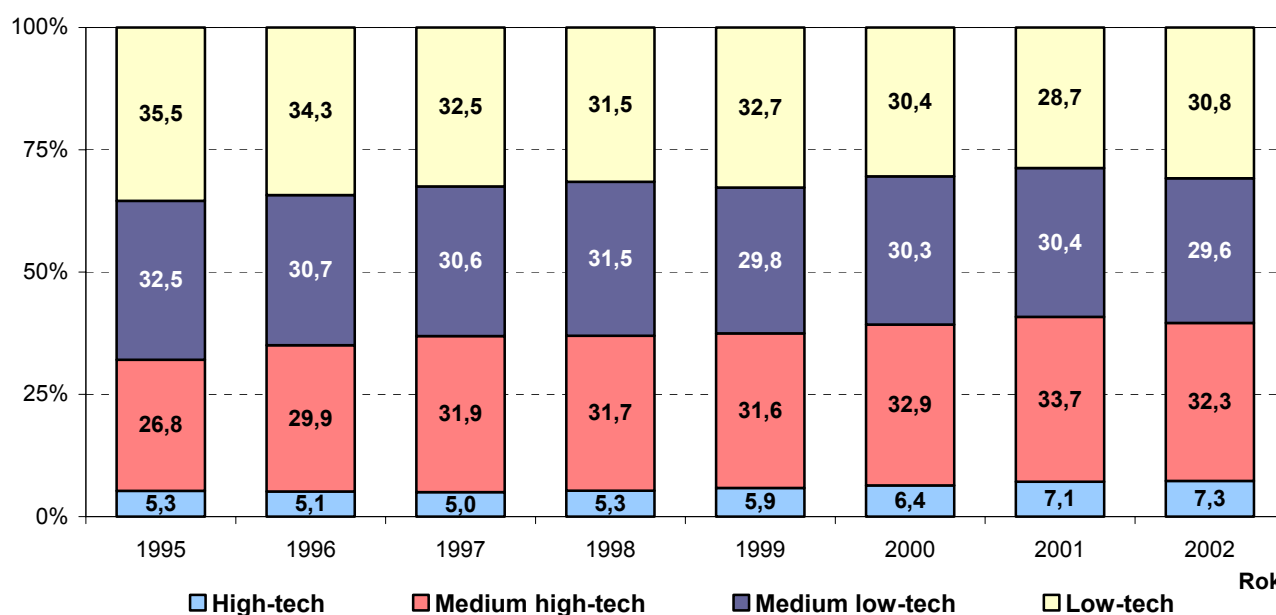
Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

15.2.2 Účetní přidaná hodnota

Účetní přidaná hodnota (dále jen ÚPH) ve zpracovatelském průmyslu se od roku 1995 zvýšila více jak 1,5krát na 535 mld. Kč v roce 2002. Tento nárůst měl ve sledovaných oblastech zpracovatelského průmyslu rozdílnou intenzitu. Zatímco v oblasti s vyšší technologickou náročností byl mezi lety 1995-2002 zaznamenán téměř dvojnásobný nárůst ÚPH, tak že v roce 2002 činila 211 mld. Kč, tak v oblasti s nižší technologickou náročností se ÚPH zvýšila pouze 1,4krát na hodnotu 323 mld. v roce 2002. Mezi jednotlivými sektory byly zaznamenány rozdíly ještě výraznější. Nejvýraznější nárůst zaznamenal high-tech sektor, kde se ÚPH ve sledovaném období zvýšila 2,2krát, zatímco v low-tech sektoru se, stejně jako v oblasti s nižší technologickou náročností, zvýšila pouze 1,4krát.

Graf č. 15-2:

Struktura ÚPH dle technologických skupin odvětví zpracovatelského průmyslu v období 1995-2002 (%)

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

Současné je ovšem třeba upozornit, že oblast s nižší technologickou náročností vykázala v roce 2002 1,5krát vyšší ÚPH než oblast s vyšší technologickou náročností. Podíl jednotlivých sektorů na celkové hodnotě ÚPH je znázorněn v grafu č. 15-2, kde je možné sledovat vývoj ve struktuře ÚPH ve zpracovatelském průmyslu v období 1995-2002. Podíl ÚPH v oblasti s vyšší technologickou náročností se od roku 1995 zvýšil o 7,5 p.b. Zůstává však stále nižší (40 %) než je podíl oblasti s nižší technologickou náročností (60 %). V následné tabulce č. 15-2 jsou pak absolutní čísla pro jednotlivé sektory dle technologické náročnosti a také jejich průměrný roční růst (PRR) mezi lety 1995-2002. Hodnoty jsou uváděny v Kč běžných cen (b.c.)

Tab. č. 15-2

ÚPH dle technologických skupin odvětví zprac. průmyslu v období 1995-2002 (v mil. Kč b.c.)

Rok	Zpracovatelský průmysl celkem	Oblast s vyšší technologickou náročností			Oblast s nižší technologickou náročností		
		celkem	high-tech	medium high-tech	celkem	medium high-tech	low tech
1995	337 255	108 102	17 755	90 346	229 154	109 583	119 571
1996	365 072	127 890	18 776	109 113	237 183	112 080	125 102
1997	400 387	147 790	19 993	127 798	252 597	122 555	130 042
1998	417 071	154 155	22 102	132 053	262 916	131 399	131 517
1999	423 352	158 554	24 791	133 762	264 798	126 220	138 578
2000	481 514	189 117	30 712	158 405	292 397	145 936	146 461
2001	506 445	206 766	36 145	170 621	299 679	154 099	145 580
2002	534 912	211 736	39 069	172 667	323 176	158 320	164 856
PRR (%)	6,81	10,08	11,93	9,69	5,03	5,40	4,69

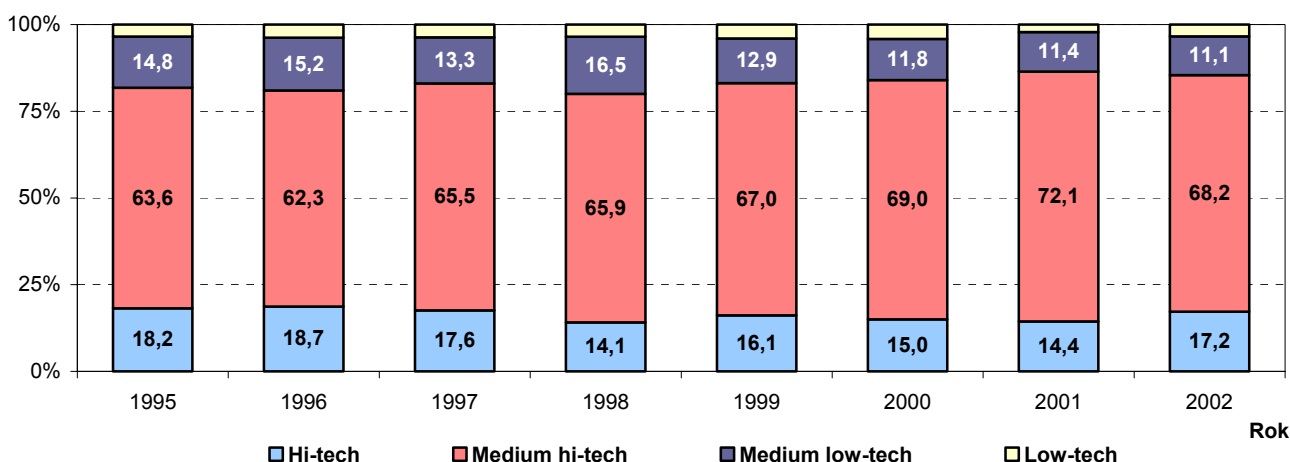
Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

15.2.3 Výdaje na VaV ve zpracovatelském průmyslu

V roce 2002 dosáhly celkové výdaje na výzkum a vývoj (VaV) ve zpracovatelském průmyslu částky 11,6 mld. Kč. Mezi lety 1995-2002 vzrostly výdaje na VaV 1,7krát. Také u tohoto ukazatele se projevily podobné rozdíly mezi jednotlivými oblastmi zpracovatelského průmyslu stejně jako u již výše sledovaných ukazatelů. Oblast s vyšší technologickou náročností zaznamenala, od roku 1995, vyšší nárůst výdajů na VaV (1,8krát více) na 10 mld. v roce 2002, než oblast s nižší technologickou náročností, kde výdaje na VaV stouply 1,4krát na 1,7 mld. v roce 2002. **Výdaje na VaV v roce 2002 byly v oblasti s vyšší technologickou náročností 6krát vyšší než v oblasti s nižší technologickou náročností** a činily, jak je patrné z grafu č.15-3, 86 % výdajů na VaV ve zpracovatelském průmyslu

Graf č. 15-3:

Struktura výdajů na VaV dle technologických skupin odvětví zpracovatelského průmyslu v období 1995-2002 (%)

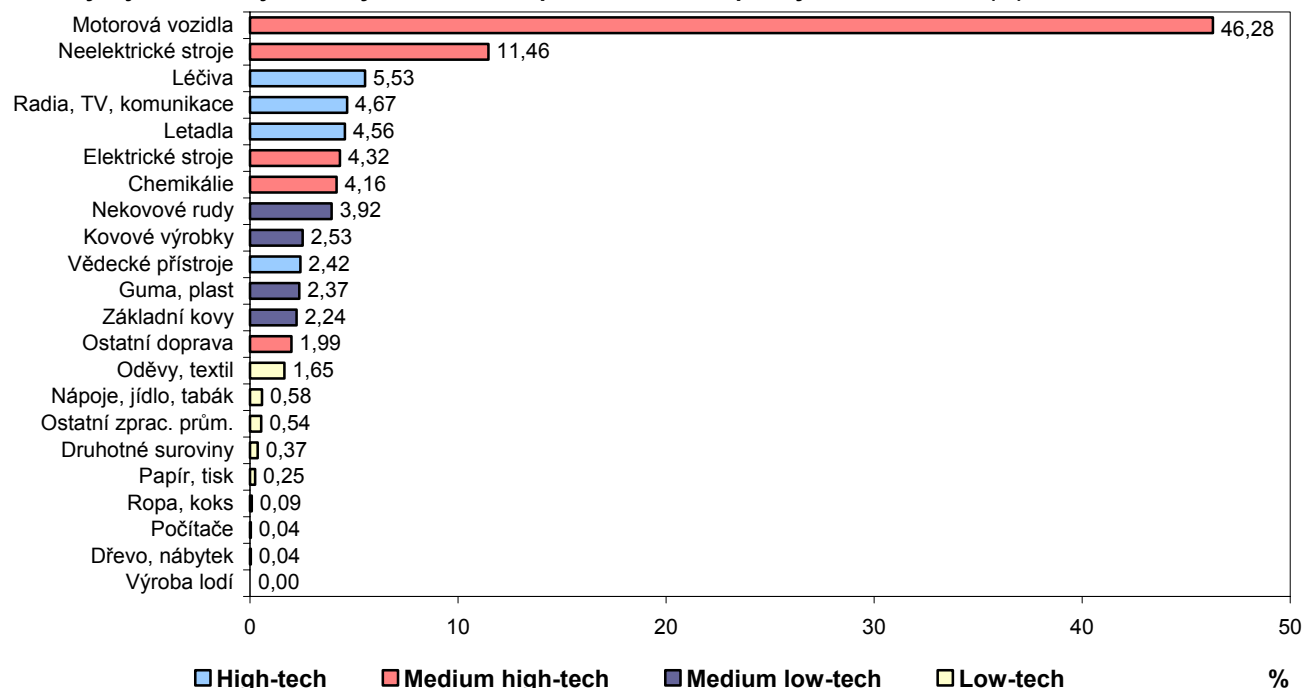
Zdroj ČSÚ: statistické šetření VTR5-01

V medium high-tech sektoru, kde byl zaznamenán nejvyšší nárůst, se výdaje na VaV od roku 1995 zvýšily 1,8krát na 8 mld. v roce 2002. Naopak k nejnižšímu nárůstu došlo v sektoru medium low-tech, kde se výdaje zvýšily pouze 1,3krát.

Graf č. 15-4, vyjadřuje procentní podíl výdajů na VaV v jednotlivých odvětvích na celkových výdajích na VaV ve zpracovatelském průmyslu. Z tohoto grafu je vidět, že vysoký podíl medium high-tech sektoru je zapříčiněn především výdaji na VaV v odvětví „Výroba motorových vozidel“ (OKEČ 34), jež představuje téměř 50 % všech výdajů na VaV ve zpracovatelském průmyslu.

Graf č. 15-4:

Podíl výdajů na VaV v jednotlivých odvětvích zpracovatelského průmyslu v roce 2002 (%)

Zdroj ČSÚ: statistické šetření VTR5-01

Vyšší výdaje (12 %) jsou také v odvětví „Výroba a opravy strojů a zařízení“ (OKEČ 29). Podíl ostatních výdajů je již nižší. Co překvapuje je téměř nulový podíl odvětví „Výroba kancelářských strojů a počítačů“ (OKEČ 30). V tabulce č. 15-3 jsou uvedeny výdaje na VaV v jednotlivých technologických sektorech zpracovatelského průmyslu a rovněž průměrný roční růst (PRR) mezi lety 1995-2002. Více o výdajích na VaV najdete v kapitole č. 2. věnované celkovým výdajům na VaV.

Tab. č. 15-3

Výdaje na VaV dle tech. skupin odvětví zprac. průmyslu v období 1995-2002 (v mil. Kč b.c.)

Rok	Zpracovatelský průmysl celkem	Oblast s vyšší technologickou náročností			Oblast s nižší technologickou náročností		
		celkem	high-tech	medium high-tech	celkem	medium high-tech	low tech
1995	6 878	5 626	1 249	4 376	1 252	1 015	238
1996	7 029	5 694	1 314	4 379	1 335	1 068	267
1997	9 185	7 627	1 614	6 013	1 558	1 219	339
1998	11 260	9 009	1 590	7 419	2 251	1 855	397
1999	10 466	8 699	1 689	7 009	1 767	1 347	420
2000	10 649	8 946	1 596	7 350	1 703	1 260	444
2001	11 651	10 072	1 676	8 396	1 579	1 325	254
2002	11 643	9 946	2 004	7 942	1 697	1 298	399
PRR (%)	7,81	8,48	6,98	8,89	4,44	3,58	7,71

Zdroj ČSÚ: statistické šetření VTR5-01

15.2.4 Produktivita práce

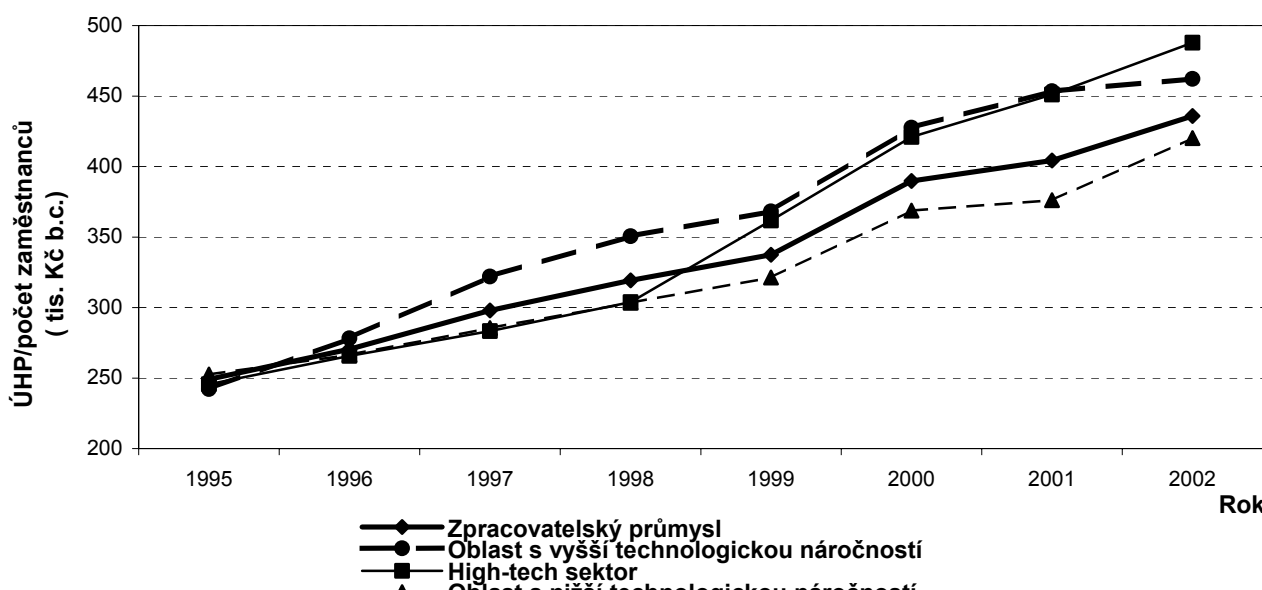
Vedle absolutních hodnot sledovaných ukazatelů jednotlivých odvětvových skupin, klasifikovaných dle jejich technologické náročnosti nám lepší představu o vývoji těchto ukazatelů ve zpracovatelském průmyslu strukturovaném podle čtyř hlavních technologických skupin odvětví umožňuje podíl jednotlivých ukazatelů na 1 zaměstnance, kterým lze sledovat jak dynamiku sledovaných ukazatelů v jednotlivých sektorech vzhledem k dynamice evidenčního počtu zaměstnanců jednotlivých sektorů.

Jedním z těchto ukazatelů je produktivita práce. Produktivitou práce se rozumí míra, která vyjadřuje, jak dobře jsou využity zdroje při vytváření produktů. Produktivita práce je podílem ÚPH a počtu zaměstnanců v jednotlivém odvětví, resp. dané technologické skupině odvětví.

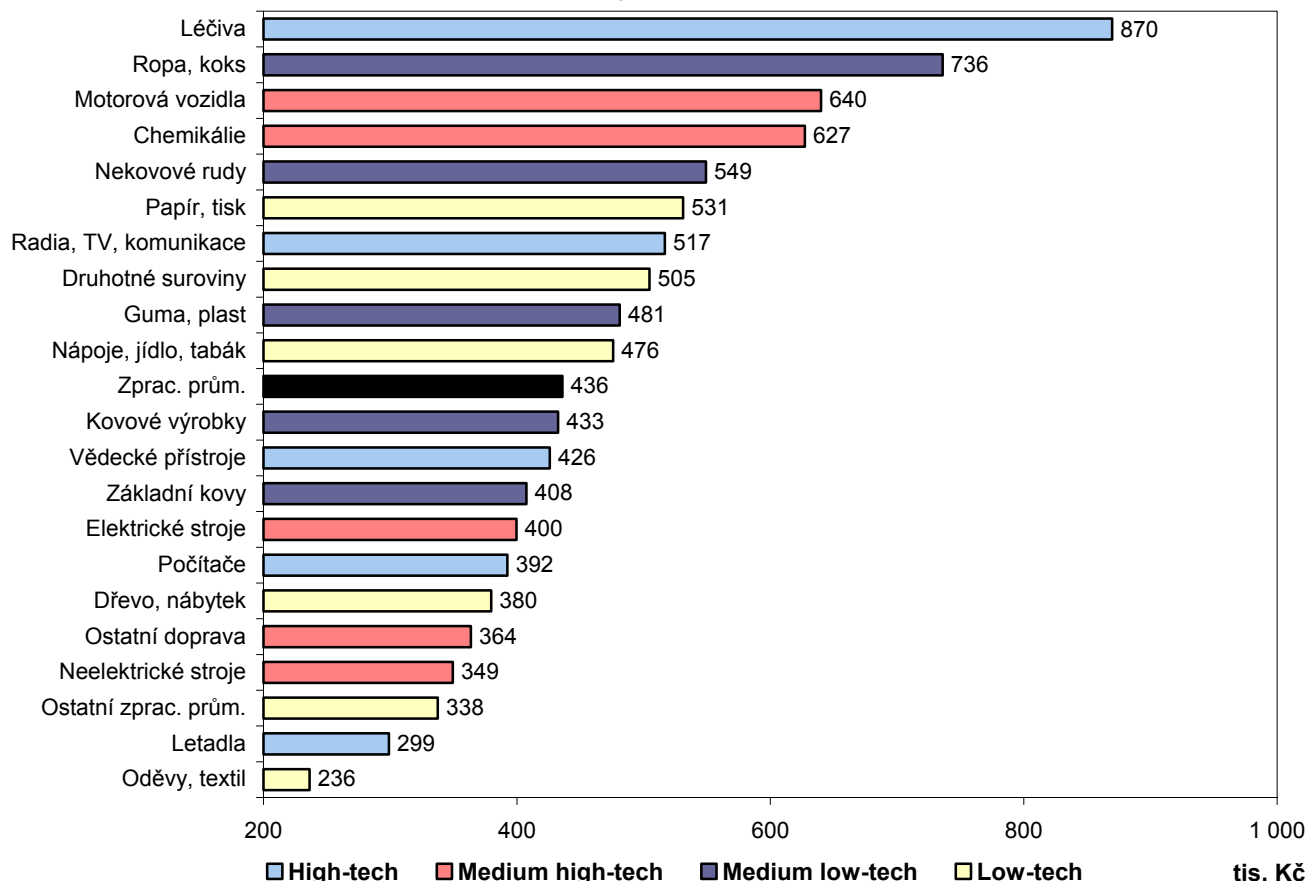
Produktivita práce ve zpracovatelském průmyslu, jež se od roku 1995 zvýšila 1,7krát, činila v roce 2002 436 tis. Kč. Srovnáním obou hlavních technologických oblastí zpracovatelského průmyslu v roce 1995 bychom zjistili, že zmíněný ukazatel byl vyšší v oblasti s nižší technologickou náročností. V roce 2002 byla situace opačná. K tomuto vývoji došlo díky vyššímu, téměř dvojnásobnému nárůstu produktivity práce v oblasti s vyšší technologickou náročností. Z grafu č. 15-5 je názorně vidět rozevírající se nůžky mezi mírou produktivity práce mezi jednotlivými technologickými oblastmi zpracovatelského průmyslu.

Graf č. 15-5:

Produktivita práce v období 1995-2002 (v tis. Kč b.c.)

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

Graf č. 15-6:**Produktivita práce v oborech zpracovatelského průmyslu v roce 2002 (tis. Kč b.c.)**

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

Ze sledovaných technologických skupin byla zaznamenána nejvyšší produktivita práce v high-tech sektoru (488 tis. Kč v roce 2002), jež také zaznamenal její nejvyšší, dvojnásobný, nárůst. V grafu č.15-6 jsou znázorněny jednotlivé obory zpracovatelského průmyslu podle velikosti produktivity práce, tak jak byly zaznamenány v roce 2002.

Přestože se v OKEČ 244 (Výroba léčiv, chemických látek a rostlinných přípravků) zvýšila produktivita práce pouze 1,6krát, byla ze všech oborů nejvyšší. K nejvyššímu zvýšení došlo u OKEČ 30 (Výroba kancelářských strojů a počítačů), kde produktivita práce narostla 2,3krát. K více jak dvojnásobnému zvýšení došlo také u těchto oborů Výroba motorových vozidel (OKEČ 34), Výroba rádiových, televizních a spojovacích zařízení a přístrojů (OKEČ 32), Zpracování dřeva, výroba dřevařských výrobků, kromě nábytku (OKEČ 20) a Výroba a opravy letadel a kosmických lodí OKEČ 353). Pro doplnění je třeba uvést, že v grafu není uvedena OKEČ 351, „Stavba a opravy lodí a člunů“, jež zaznamenala zápornou ÚPH. Hodnoty produktivity práce v jednotlivých technologických skupinách odvětví, jakož i průměrný roční růst (dále jen PRR) dosažený mezi lety 1995-2002, najdete v tabulce č. 15-4.

Tab. č. 15-4:**Produktivita práce dle technologických skupin odvětví zpracovatelského průmyslu v období 1995-2002 (v tis. Kč b.c.)**

Rok	Zpracovatelský průmysl celkem	Oblast s vyšší technologickou náročností			Oblast s nižší technologickou náročností		
		celkem	high-tech	medium high-tech	celkem	medium high-tech	low tech
1995	249 109	242 198	245 582	241 544	252 508	292 956	224 147
1996	270 545	278 263	265 686	280 549	266 558	300 155	242 264
1997	297 960	322 003	283 362	329 022	285 489	329 833	253 384
1998	319 266	350 572	303 834	359 837	303 381	353 490	265 744
1999	337 406	368 215	361 707	369 447	321 308	356 891	294 559
2000	389 792	427 542	420 945	428 845	368 735	422 490	327 247
2001	404 319	453 503	451 095	454 017	376 170	444 653	323 440
2002	435 872	462 175	487 865	456 734	420 204	465 186	384 499
PRR (%)	8,32	9,67	10,30	9,53	7,55	6,83	8,01

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

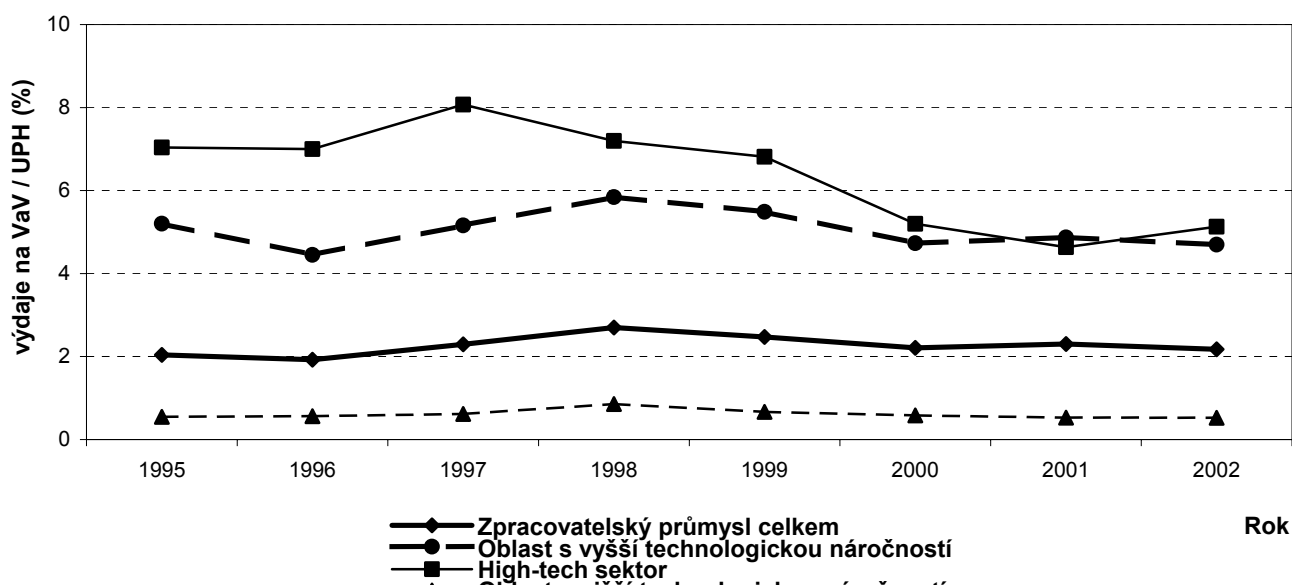
15.2.5 Intenzita výzkumu a vývoje

Hodnocení technologické intenzity je založeno na analýze odlišující jednotlivá odvětví podle náročnosti na výzkum a vývoj a na technologie získané ve formě vstupů. Jedním z ukazatelů technologické intenzity je intenzita výzkumu a vývoje (VaV), jež je podílem výdajů na výzkum a vývoj na účetní přidané hodnotě. Tento ukazatel zcela jednoznačně ukazuje na rozdíl, jež mezi jednotlivými technologickými oblastmi, existuje.

Ve zpracovatelském průmyslu činila v roce 2002 intenzita VaV (výdaje na VaV / UPH) 2,2 %, a jeho hodnota je po celé sledované období (1995-2002) stabilní. Oblastí s vyšší intenzitou VaV je zcela jednoznačně oblast s vyšší technologickou náročností, kde byla v roce 2002 zaznamenána 9krát vyšší hodnota než v oblasti s nižší technologickou náročností.

Graf č. 15-7:

Intenzita VaV dle technologických skupin odvětví zpracovatelského průmyslu v období 1995-2002 (v %)

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5; statistické šetření VTR5-01

Pro obě oblasti je, stejně jako pro zpracovatelský průmysl, charakteristická poměrně stabilní hodnota intenzity VaV mezi lety 1995-2002, jak je vidět z grafu č. 15-7. Z tohoto grafu je však také patrný pokles sledovaného ukazatele v high-tech sektoru v posledních letech. Tato skutečnost je způsobena především nižším růstem výdajů na VaV v souvislosti s vyšším nárůstem ÚPH v této skupině odvětví. Pokles mezi lety 1997-2002 činil téměř 3 p.b.. V následující tabulce č. 15-5 jsou uvedeny hodnoty intenzity VaV v hlavních technologických oblastech zpracovatelského průmyslu.

Tab. č. 15-5:

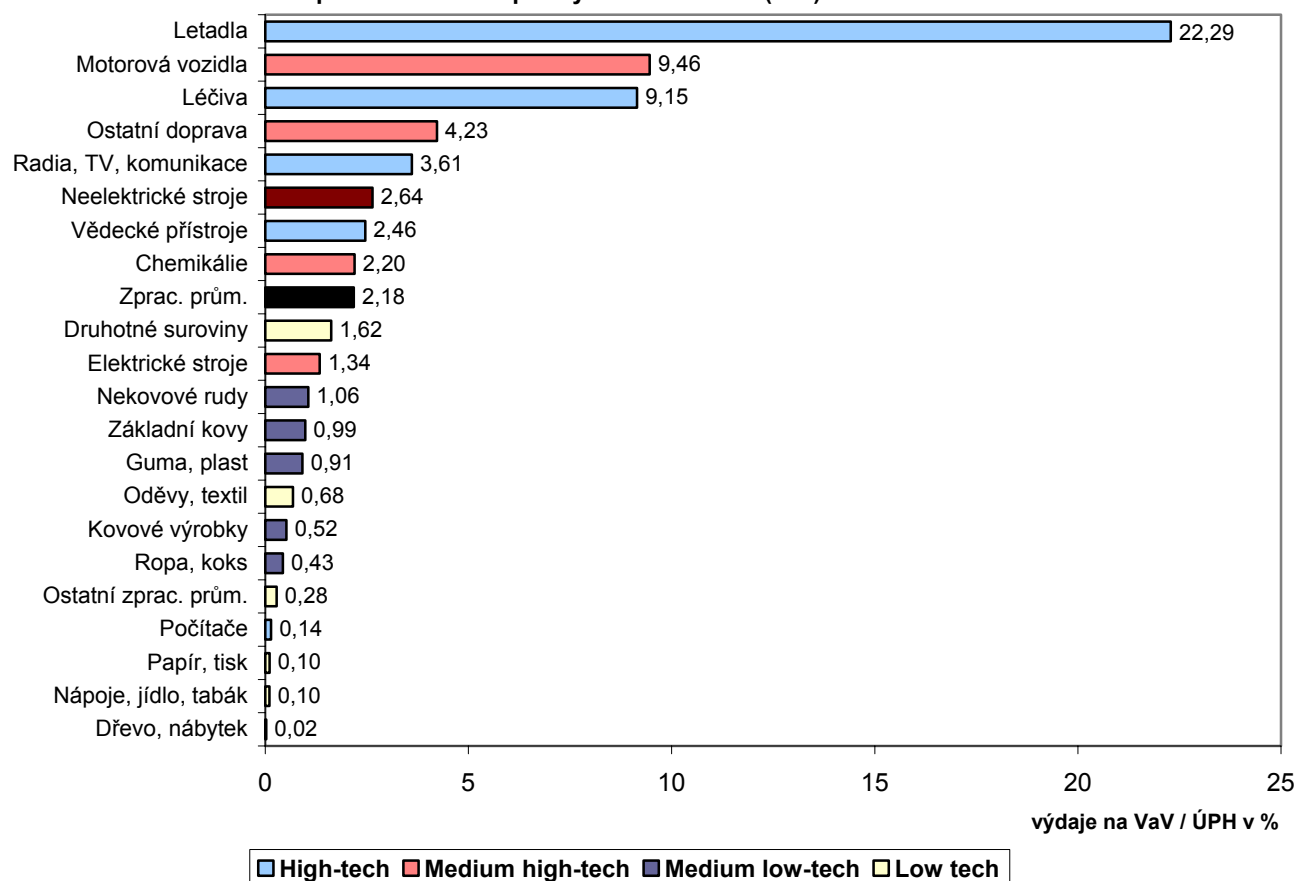
Intenzita VaV dle technologických skupin odvětví zprac. průmyslu v období 1995-2002 (v %)

Rok	Zpracovatelský průmysl celkem	Oblast s vyšší technologickou náročností			Oblast s nižší technologickou náročností		
		celkem	high-tech	medium high-tech	celkem	medium low-tech	low tech
1995	2,04	5,20	7,04	4,84	0,55	0,93	0,20
1996	1,93	4,45	7,00	4,01	0,56	0,95	0,21
1997	2,29	5,16	8,07	4,71	0,62	0,99	0,26
1998	2,70	5,84	7,19	5,62	0,86	1,41	0,30
1999	2,47	5,49	6,81	5,24	0,67	1,07	0,30
2000	2,21	4,73	5,20	4,64	0,58	0,86	0,30
2001	2,30	4,87	4,64	4,92	0,53	0,86	0,17
2002	2,18	4,70	5,13	4,60	0,53	0,82	0,24

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5; statistické šetření VTR5-01

Graf č. 15-8:

Intenzita VaV v odvětvích zpracovatelského průmyslu v roce 2002 (v %)

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5; statistické šetření VTR5-01

Z grafu č. 15-8 je zřetelně vidět rozdíl mezi odvětvími patřící do oblasti s vyšší technologickou náročností a odvětvími patřícími do oblasti s nižší technologickou náročností. Jedinou výjimku tvoří OKEČ 30 „Výroba kancelářských strojů a přístrojů“, což je způsobeno nízkými výdaji na VaV v tomto odvětví. Zde je možno upozornit na dva extrémy. Zatímco v odvětví „Výroba a opravy letadel a kosmických lodí“ (OKEČ 353) došlo k dvojnásobnému poklesu intenzity VaV, tak v odvětví „Výroba léčiv, chemických látek, rostlinných přípravků a dalších prostředků pro zdravotnické účely“ (OKEČ 244) k dvojnásobnému zvýšení intenzity VaV. Podstatné zvýšení zaznamenalo rovněž odvětví „Recyklace druhotných surovin“ (OKEČ 37) jehož intenzita VaV se z 0 v roce 1995 zvýšila na 1,6 % v roce 2002. V tabulkové příloze naleznete hodnoty uvedených ukazatelů v jednotlivých odvětvích zpracovatelského průmyslu v letech 1995-2002.

15.3 Služby náročné na znalosti

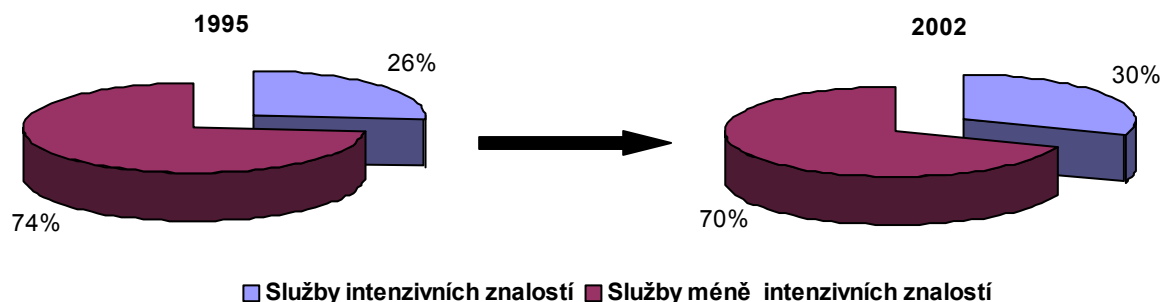
Základem pro vymezení hospodářských odvětví, která jsou nadprůměrně náročná na znalosti, jsou znalosti personálu, tzn. kvalifikační požadavky na zaměstnance (zejména podíl absolventů terciárního vzdělávání, především přírodovědců a inženýrů) a funkční specifika (např. zaměstnání ve výzkumu, vývoji, plánování, konstrukci atd.). Nejde tedy jen o hospodářská odvětví náročná na technické a technologické vybavení, která jsou charakterizována vysokým podílem základního majetku, ale o všechna odvětví ekonomiky, která mají vysoké požadavky na kvalifikaci personálu (zdravotnictví, mediální a finanční služby atd.). Služby nabývají významu jako sektor s vysokým podílem zaměstnanosti a s vysokým podílem tvorby nadhodnoty. Rozsahem vlastních aktivit VaV a aplikacemi technologií z průmyslového sektoru se mnohé sektory služeb stávají technologicky intenzivními (náročnými na technologie). Proto jsou do analýz hospodářských struktur zahrnovány i služby náročné na znalosti. V této části jsou, stejně jako v části věnované zpracovatelskému průmyslu, zahrnuty pouze subjekty z podnikatelské sféry šetřené strukturálními výkazy P4-01 a P5-01.

15.3.1 Průměrný evidenční počet zaměstnanců

V roce 2002 bylo ve odvětví tržních služeb (OKEČ 41-99) zaměstnáno celkem 1 724 825 osob, což představuje od roku 1995 pokles o více než 170 000. K tomuto vývoji došlo především díky snížení počtu zaměstnanců v oblasti služeb méně intenzivních znalostí o více než 200 000 osob. Naproti tomu oblast služeb intenzivních znalostí zaznamenala zvýšení počtu zaměstnaných osob o téměř 30 000. Podíl jednotlivých oblastí v letech 1995 a 2002 je znázorněn v grafu č. 15-9.

Graf č. 15-9:

Struktura průměrného evidenčního počtu zaměstnanců ve službách v letech 1995 a 2002 (v %)

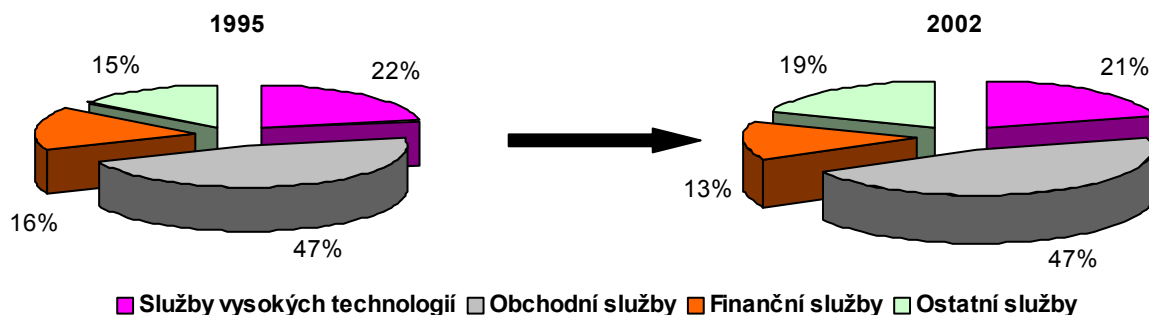

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

V roce 2002 pracovalo ve službách intenzivních znalostí 525 605 osob. Z tohoto počtu téměř polovina (245 tis.) pracovala v obchodních službách, které zaznamenaly nárůst o 14 tis. zaměstnanců. Ostatní služby s více než 100 tis. zaměstnanci v roce 2002 jsou druhou skupinou odvětví, jež zaznamenala nárůst (o 26 tis. zaměstnanců). Další dvě skupiny odvětví zaznamenaly v sledovaných letech pokles počtu zaměstnanců. Zatímco u početnějších služeb vysokých technologií (110 tis. v roce 2002) došlo k poklesu pouze o 2 tis. zaměstnanců, tak ve finančních službách (71 tis. v roce 2002) byl zaznamenán pokles o 10 tis. zaměstnanců služby. Z grafu č. 15-10 je vidět jak se změnila struktura v průměrném evidenčním počtu zaměstnanců mezi lety 1995 a 2002.

Graf č. 15-10:

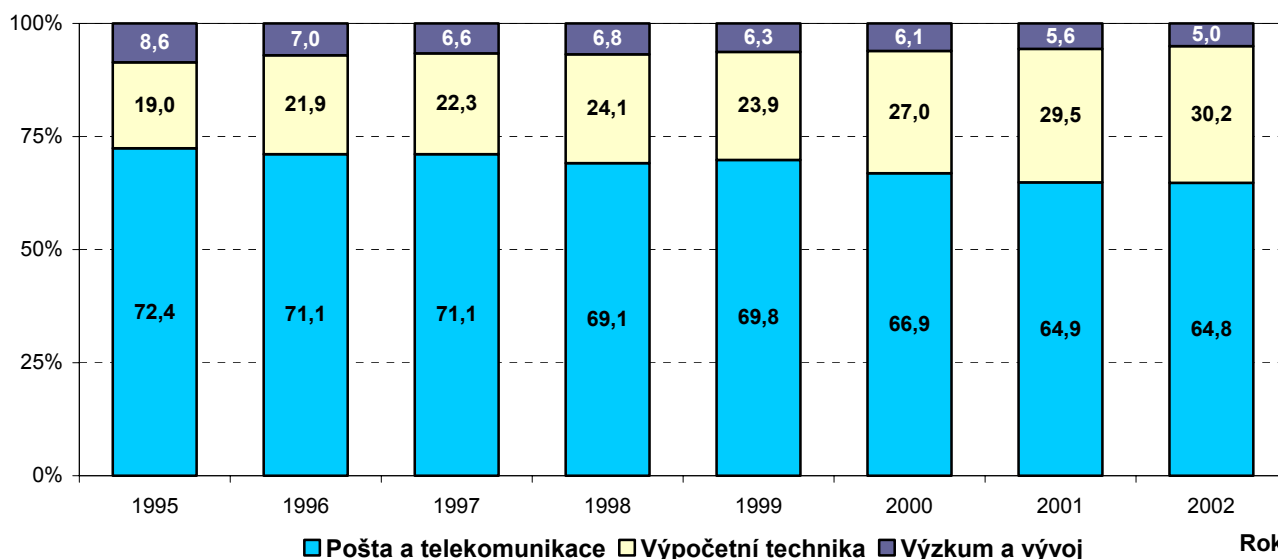
Struktura prům. evidenčního počtu zaměstnanců ve službách intenzivních znalostí v letech 1995 a 2002 (v %)

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

Graf č. 15-11:

Struktura prům. evidenčního počtu zaměstnanců ve službách vysokých technologií v letech 1995 - 2002 (v %)

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

V roce 2002 pracovalo v OKEČ 64 (Činnosti poštovní a telekomunikační) 71 tis. osob, což představovalo téměř 2/3 celkového počtu zaměstnanců v odvětví služeb vysokých technologií. Zároveň je třeba upozornit na skutečnost, že mezi lety 1995-2002 klesl počet zaměstnanců v tomto odvětví o 10 tis. osob. Naopak OKEČ 72 (Činnosti v oblasti výpočetní techniky) zaznamenal ve sledovaném období nárůst o téměř 12 tis. na 33 tis. zaměstnanců v roce 2002. Odvětví výzkumu a vývoje (OKEČ 73) zaznamenal 40 % pokles počtu zaměstnanců tak, že v roce 2002 pracovalo v tomto odvětví 5,5 tis. osob. V grafu č. 15-11 jsou vidět podíly počtu zaměstnanců jednotlivých odvětví ve službách vysokých technologií. V následující tabulce č.15-7 jsou uvedeny počty zaměstnaných osob ve všech zmíněných odvětvích a rovněž průměrný roční růst (PRR) mezi lety 1995-2002.

Tab. č. 15-7:

Průměrný evidenční počet zaměstnanců dle technologických skupin odvětví ve službách v období 1995-2002 (v mld. Kč)

Rok	Služby celkem	služby intenzivních znalostí								služby méně intenzivních znalostí
		celkem	služby vysokých technologií				obchodní	finanční	ostatní	
			celkem	pošta a telekomunikace	výpočetní technika	výzkum a vývoj				
1995	1 896 582	497 065	111 544	80 747	21 217	9 580	230 513	80 522	74 486	1 399 517
1996	1 875 832	486 245	112 733	80 142	24 646	7 945	211 326	84 197	77 989	1 389 587
1997	1 849 476	511 762	112 771	80 157	25 166	7 448	228 175	83 181	87 635	1 337 714
1998	1 789 058	509 492	106 712	73 733	25 710	7 269	225 462	91 578	85 740	1 279 566
1999	1 726 757	494 115	103 187	72 034	24 667	6 486	226 476	76 989	87 463	1 232 642
2000	1 714 730	507 155	105 642	70 655	28 565	6 422	233 078	77 813	90 622	1 207 575
2001	1 706 660	511 843	107 792	69 908	31 803	6 081	241 645	71 742	90 664	1 194 817
2002	1 724 825	525 605	109 216	70 732	33 003	5 481	244 783	70 710	100 896	1 199 219
PRR (%)	-1,35	0,80	-0,30	-1,87	6,52	-7,67	0,86	-1,84	4,43	-2,18

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4, P5

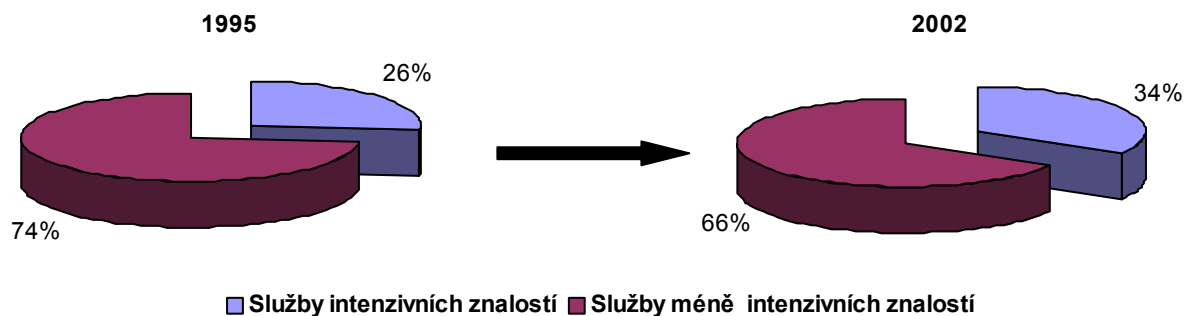
15.3.2 Účetní přidaná hodnota

Účetní přidaná hodnota (dále jen ÚPH) se ve službách od roku 1995 zvýšila téměř 1,8krát na 924 mld. Kč v roce 2002⁷. Nárůst ÚPH měl ve sledovaných skupinách odvětví rozdílnou intenzitu. Zatímco ve službách intenzivních znalostí byla v roce 2002 zaznamenána 2,3krát vyšší ÚPH než v roce 1995, tak v skupině odvětví služeb méně intenzivních znalostí se ÚPH zvýšila pouze 1,6krát. Přes tento rozdílný vývoj byla ÚPH v roce 2002 ve službách intenzivních znalostí (310 mld. Kč) dvakrát nižší než ve službách méně intenzivních znalostí (614 mld. Kč). Podíl obou oblastí na celkové hodnotě ÚPH v letech 1995 a 2002 můžete vidět v grafu č. 15-12. V tabulce č. 15-8 je uvedena ÚPH ve všech sledovaných odvětvích v letech 1995-2002. Rovněž je zde uveden průměrný roční růst (PRR) ve sledovaném období.

⁷ Do této hodnoty není započítána hodnota ÚPH odvětví finančního zprostředkování (OKEČ 65, 66, 67).

Graf č. 15-12:

Struktura účetní přidané hodnoty ve službách v letech 1995 a 2002 (v %)

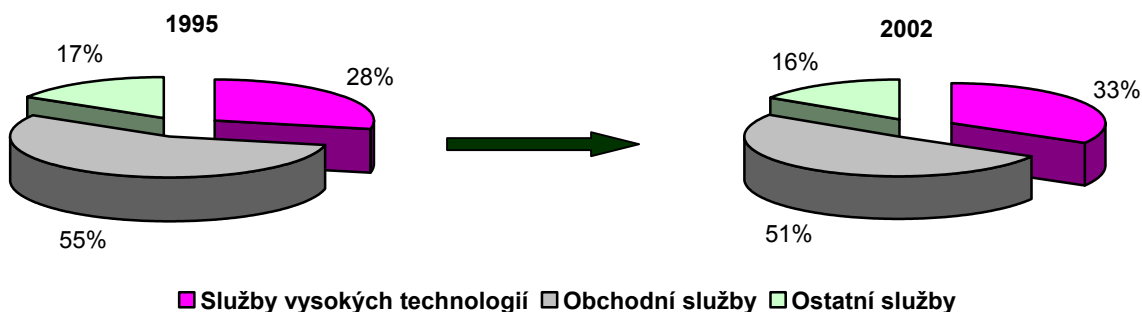

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

V roce 2002 zaznamenala skupina odvětví obchodních služeb ÚPH ve výši téměř 160 mld. Kč, což byl, jak je patrné z grafu č. 15-13, nejvyšší podíl ve službách intenzivních znalostí. Zároveň je třeba podotknout, že v této skupině došlo od roku 1995 k nejnižšímu nárůstu ÚPH (2,1krát). Naopak k nejvíce, 2,7krát, se zvýšila ÚPH ve službách vysokých technologií, tak že v roce 2002 činila více jak 100 mld. Kč.

Graf č. 15-13:

Struktura účetní přidané hodnoty ve službách intenzivních znalostí v letech 1995 a 2002 (v %)

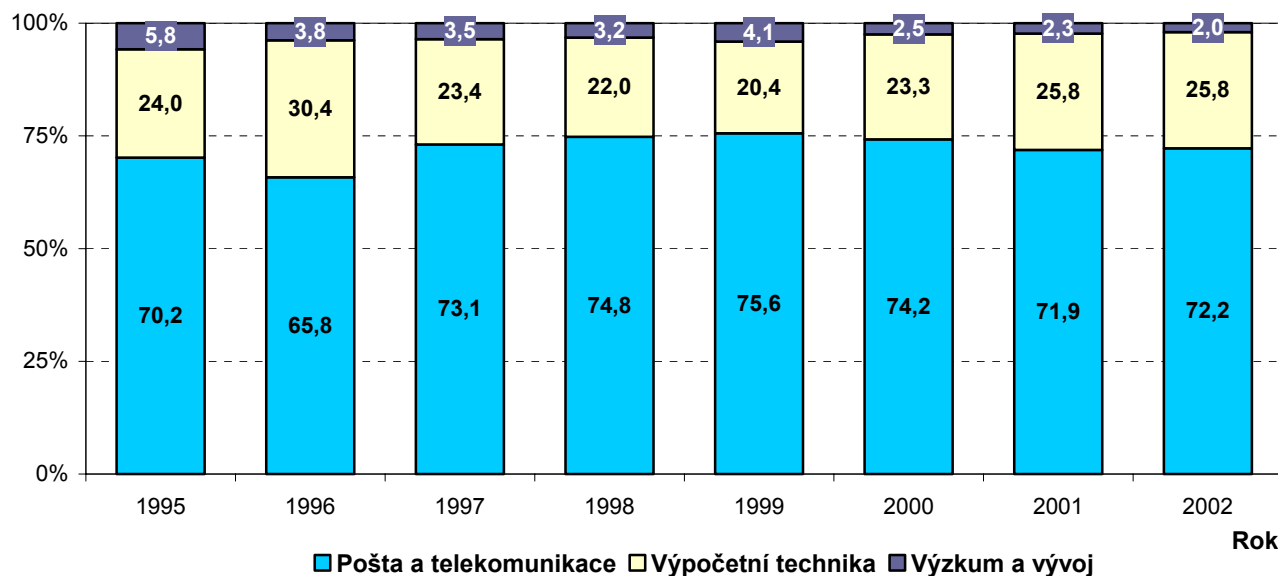

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

V oblasti služeb vysokých technologií vytváří nejvyšší ÚPH odvětví zahrnující činnosti poštovní a komunikační, kde se od roku 1995 zvýšila 2,7 na 73,7 mld. v roce 2002. Odvětví zahrnující činnosti v oblasti výpočetní techniky, zaznamenalo v roce 2002 ÚPH ve výši 26,3 mld. Kč, což je sice téměř 3krát méně, ovšem došlo zde k nárůstu 2,8krát vyššímu. V odvětví výzkumu a vývoje došlo dokonce od roku 1995 k nepatrnému poklesu ÚPH, tak že v roce 2002 činila 2,0 mld. Kč.

Graf č. 15-14:

Struktura účetní přidané hodnoty ve službách vysokých technologií v letech 1995 - 2002 (v %)

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

Tab. č. 15-8:

ÚPH dle technologických skupin odvětví ve službách v období 1995-2002 (v mil. Kč)

Rok	Služby celkem*	služby intenzivních znalostí*							služby méně intenzivních znalostí
		celkem	služby vysokých technologií				obchodní	ostatní	
			celkem	pošta a telekomunikace	výpočetní technika	výzkum a vývoj			
1995	516 470	136 567	38 533	27 047	9 260	2 226	75 467	22 567	379 903
1996	588 029	162 624	46 298	30 474	14 061	1 764	90 967	25 359	425 405
1997	532 217	157 022	55 213	40 361	12 899	1 952	73 206	28 603	375 195
1998	603 275	195 400	65 216	48 786	14 338	2 092	98 022	32 162	407 874
1999	603 688	196 895	73 699	55 696	15 006	2 998	89 267	33 929	406 793
2000	691 539	235 164	79 520	59 031	18 525	1 964	114 860	40 783	456 376
2001	692 743	250 128	92 587	66 558	23 902	2 126	114 809	42 731	442 616
2002	924 234	310 212	103 002	73 659	26 279	2 033	158 038	49 172	614 022
PRR (%)	8,91	11,98	15,08	15,39	16,07	-1,29	11,14	11,77	7,10

*Není započítána hodnota ÚPH odvětví finančního zprostředkování (OKEČ 65, 66, 67).

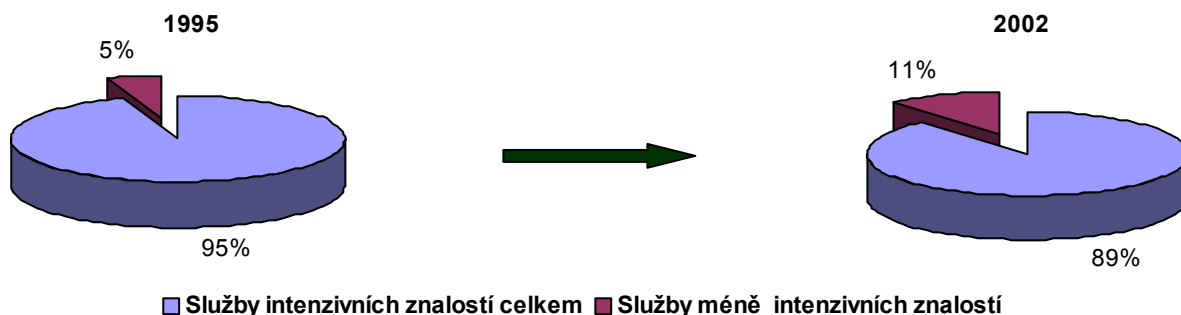
Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4, P5

15.3.3 Výdaje na VaV ve službách

Od roku 1995 se výdaje na VaV ve službách zvýšily 2,5krát tak, že v roce 2002 dosáhly celkové částky téměř 18 mld. Kč. Z toho bezmála 90 % (15,7 mld. Kč) činily výdaje na VaV ve službách intenzivních znalostí. Z grafu č. 15-13 je vidět změnu v podílu obou skupin odvětví na celkových výdajích na VaV ve službách. Zatímco výdaje na VaV se ve službách intenzivních znalostí mezi lety 1995-2002 zvýšily pouze 2,4krát, tak ve službách méně intenzivních znalostí došlo k více než pětinasobnému zvýšení výdajů na VaV.

Graf č. 15-13:

Struktura výdajů na VaV ve službách v letech 1995 a 2002 (v %)

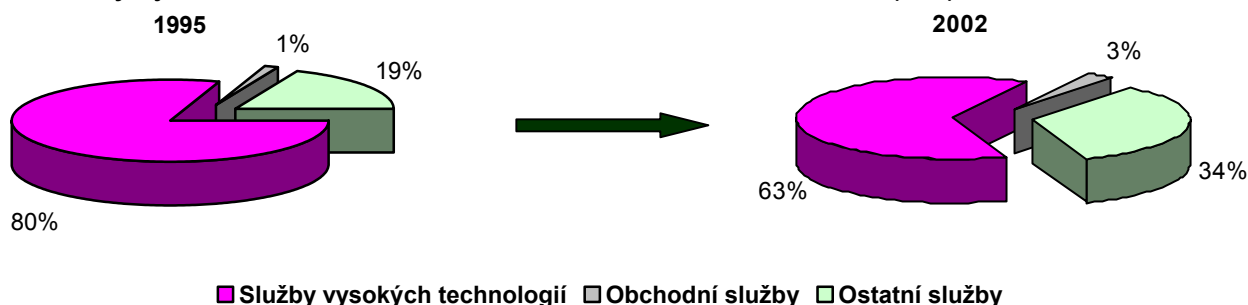

Zdroj ČSÚ: statistické šetření VTR5-01

Velmi výrazně se na výši výdajů na VaV ve službách, téměř 10 mld. Kč v roce 2002, podílí služby vysokých technologií, které tvoří 56 % celkových výdajů na VaV ve službách. Ve službách vysokých technologií se však výdaje na VaV zvýšily od roku pouze 1,9krát. Významný nárůst nastal u ostatních služeb, jež zaznamenaly více než čtyřnásobné zvýšení výdajů na VaV. Podíl obchodních služeb je velmi nízký a v roce 2002 činil pouze 454 mil. Kč. Srovnat podíly jednotlivých skupin odvětví na celkových výdajích na VaV v letech 1995 a 2002 můžete z grafu č. 15-14. Finanční služby nejsou vzhledem ke svým nízkým a proměnlivým hodnotám v grafu uvažovány.

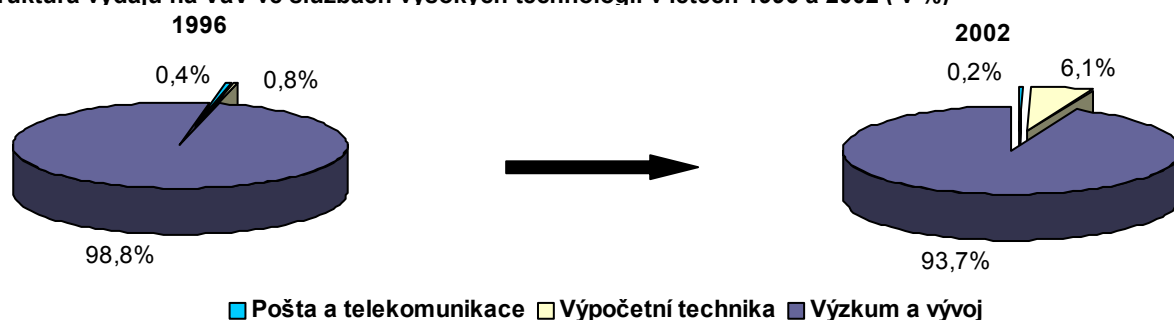
Graf č. 15-14:

Struktura výdajů na VaV ve službách intenzivních znalostí v letech 1995 a 2002 (v %)

Graf č. 15-15:

Struktura výdajů na VaV ve službách vysokých technologií v letech 1996 a 2002 (v %)

Zdroj ČSÚ: statistické šetření VTR5-01

Z grafu č. 15-15 je vidět dominantní postavení odvětví výzkumu a vývoje ve výdajích na VaV ve službách vysokých technologií. V roce 2002 činily více jak 9 mld. Kč a tvoří 50 % celkových výdajů na VaV ve službách. V tomto odvětví se však výdaje na VaV zvýšily od roku pouze 1,8krát a proto se jejich podíl, jak je patrné z grafu č. 15-15, na celkových výdajích na VaV ve službách vysokých technologií snížil. V následující tabulce jsou uvedeny výdaje na VaV, tak jak byly zaznamenány v letech 1995-2002.

Tab. č. 15-9:

Výdaje na VaV ve službách v období 1995-2002 (v milionech Kč)

Rok	Služby celkem	služby intenzivních znalostí							služby méně intenzivních znalostí	
		celkem	služby vysokých technologií				obchodní	finanční		ostatní
			celkem	pošta a telekomunikace	výpočetní technika	výzkum a vývoj				
1995	6 961	6 588	5 278	0	0	5 278	79	0	1 231	373
1996	9 077	7 988	5 937	25,6	46	5 865	238	0	1 813	1 089
1997	10 164	8 825	6 419	18,6	189	6 212	187	0,7	2 217	1 340
1998	11 439	9 656	6 816	8,1	200	6 608	203	0	2 637	1 782
1999	13 045	10 995	7 256	13,1	302	6 941	269	10,6	3 460	2 050
2000	15 738	13 353	8 669	11,8	453	8 204	320	0	4 365	2 385
2001	16 565	14 598	9 129	16,5	428	8 684	397	0,8	5 071	1 967
2002	17 774	15 751	9 964	21,4	606	9 337	454	23,7	5 309	2 023
PRR* (%)	14,33	13,26	9,50	-2,90	53,41	8,49	28,47	..	23,22	27,31

* v odvětvích „pošta a telekomunikace“ a „výpočetní technika“ jde o referenční období 1996-2002

Zdroj ČSÚ: statistické šetření VTR5-01

15.3.4 Produktivita práce

Jak již bylo zmíněno výše, produktivitou práce se rozumí míra, která vyjadřuje, jak dobře jsou využity zdroje při vytváření produktů. Produktivita práce je podílem ÚPH a počtu zaměstnanců v jednotlivém odvětví, resp. dané skupině odvětví náročné na znalosti.

Produktivita práce ve službách, jež zaznamenala od roku 1995 dvojnásobné zvýšení, dosáhla v roce 2002 téměř 560 tis. Kč (stejně jako v případě ÚPH, nejsou u tohoto ukazatele uvažovány finanční služby). Ve službách intenzivních znalostí byla v roce 2002 zaznamenána produktivita práce 682 tis. Kč, zatímco ve službách méně intenzivních znalostí činila pouze 512 mil. Kč. Porovnáním růstu produktivity práce v letech 1995-2002, zjistíme, že zatímco ve služby intenzivních znalostí zaznamenaly více než dvojnásobné zvýšení, u služeb méně intenzivních znalostí došlo ke zvýšení produktivity práce pouze 1,9krát.

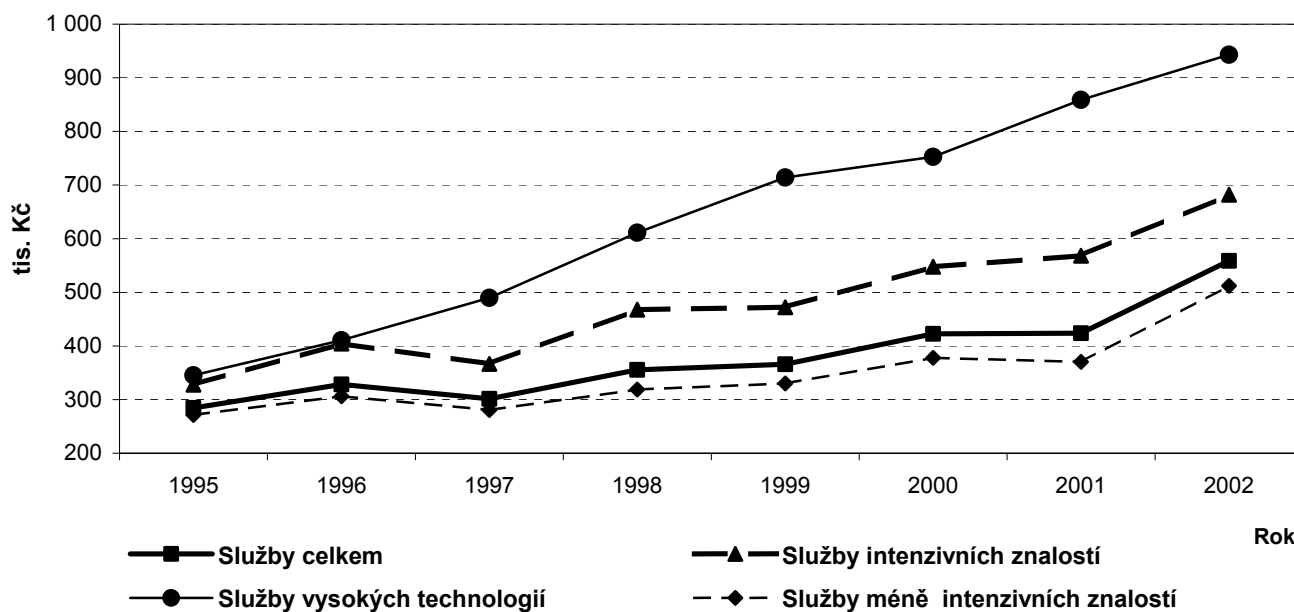
Nejvyšší produktivitu práce ve službách intenzivních znalostí zaznamenaly služby vysokých technologií. V roce 2002 činila 943 tis. Kč, což bylo 2,7krát více než v roce 1995. Služby obchodní (646 tis. Kč) a především ostatní služby (487 tis. Kč), zaznamenaly produktivitu práce mnohem nižší.

Nejvyšší produktivitu práce ve službách vysokých technologií zaznamenalo odvětví zahrnující činnosti poštovní a telekomunikační. Od roku 1995 zde došlo k více než trojnásobnému nárůstu, tak že v roce 2002 činila více než 1 mil. Kč. Odvětví zahrnující činnosti v oblasti výpočetní techniky zaznamenalo v roce 2002 produktivitu práce ve výši téměř 800 tis. Kč, ale pouze 1,8 krát vyšší než v roce 1995. Nízkou hodnotu produktivity práce zaznamenalo v roce 2002 odvětví výzkumu a vývoje (370 tis.).

V grafu č. 15-16 je zobrazen vývoj produktivity práce v některých skupinách odvětví služeb, tak jak byl zaznamenán mezi lety 1995-2002. V následující tabulce č. 15-10 jsou uvedeny hodnoty produktivity práce ve všech sledovaných odvětvích služeb.

Graf č. 15-16:

Produktivita práce dle technologických skupin odvětví služeb v období 1995-2002 (v %)

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

Tab. č. 15-10:

Produktivita práce dle technologických skupin odvětví služeb v období 1995-2002

Rok	Služby celkem*	služby intenzivních znalostí							služby méně intenzivních znalostí
		Celkem*	služby vysokých technologií				obchodní	ostatní	
			celkem	pošta a telekomunikace	výpočetní technika	výzkum a vývoj			
1995	284 390	327 858	345 452	334 963	436 421	232 392	327 386	302 969	271 453
1996	328 208	404 489	410 688	380 248	570 499	221 988	430 459	325 156	306 138
1997	301 318	366 376	489 603	503 529	512 566	262 131	320 833	326 386	280 475
1998	355 394	467 561	611 142	661 661	557 664	287 846	434 762	375 110	318 760
1999	365 923	472 028	714 228	773 185	608 325	462 205	394 158	387 921	330 017
2000	422 464	547 730	752 733	835 487	648 529	305 777	492 798	450 035	377 927
2001	423 717	568 342	858 940	952 087	751 568	349 649	475 116	471 317	370 446
2002	558 748	681 941	943 099	1 041 391	796 265	370 929	645 624	487 357	512 018
PRR (%)	10.13	11.03	15.43	17.59	8.97	6.91	10.19	7.03	9.49

*Není započítána hodnota produktivity práce odvětví finančního zprostředkování (OKEČ 65, 66, 67).

Zdroj ČSÚ: strukturální šetření P4 a P5

15.4 Mezinárodní srovnání

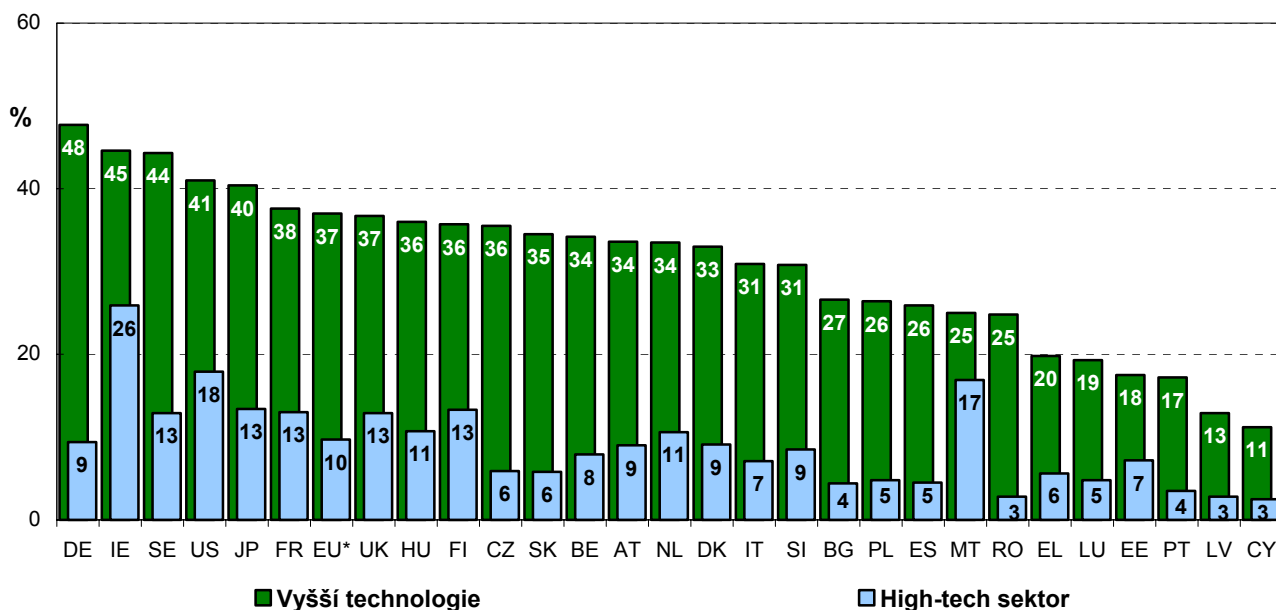
V této kapitole si pomocí počtu zaměstnanců, přidané hodnoty a produktivity práce, všimneme procentních podílů oblasti vyšších technologií ve zpracovatelském průmyslu, resp. služeb intenzivních znalostí ve službách.

15.4.1 Odvětví zpracovatelského průmyslu náročná na výzkum a vývoj

Oblast vyšších technologií, zahrnující high-tech sektor a sektor medium high-tech, je náročnější na technologie. Velikost podílu této oblasti ukazuje nejen na míru technologicky náročných odvětví, ale také na míru konkurence schopnosti jednotlivých zemí.

Graf č. 15-17:

Podíl zaměstnanců v oblasti vyšších technologií ku zaměstnancům ve zprac. průmyslu v roce 2000 (v %)

*EU-15

Zdroj: Eurostat, *Statistic in focus* (Theme 9-2/2004)

Z grafu č. 15-17 je vidět podíl počtu zaměstnanců oblasti vyšších technologií ku počtu zaměstnanců ve zpracovatelském průmyslu. Hodnota tohoto ukazatele nepřesahuje v žádné sledované zemi 50 %. Nejvyšší hodnoty dosáhlo Německo, kde však byl mezi lety 1995-2000 zaznamenán průměrný roční růst počtu zaměstnanců v sektoru vyšších technologií -0,7 %⁸. Nejnižší podíl ze všech sledovaných zemí byl zaznamenán na Kypru. Průměr nových členských zemí EU činí 30 %. Podíl České republiky (36 %), jež se nachází nad touto hodnotou, je jen těsně pod průměrem EU-15 (37 %).

Druhým ukazatelem je podíl počtu zaměstnanců v high-tech sektoru ku celkovému počtu zaměstnanců. V roce 2000 dosahoval tento podíl nejvyšší hodnoty v Irsku, které také zaznamenalo nejvyšší nárůst (průměrný roční růst činil 6,3 %)⁹. Nejnižší podíl tohoto sektoru byl, stejně jako v oblasti vyšších technologií, na Kypru. Zajímavý je relativně vysoký podíl na Maltě (17 000), jež ovšem zaznamenala nejmenší počet zaměstnanců ve zpracovatelském průmyslu (29 tis. osob). V České republice (5,9 %) je, stejně jako na Slovensku (5,8 %), podíl počtu zaměstnanců v high-tech sektoru pod průměrem nových členských zemí (6,2 %). Tato skutečnost je způsobena vysokým podílem počtu zaměstnanců medium high-tech sektoru (po Německu (38 %) a Švédsku (31 %) třetím nejvyšším).

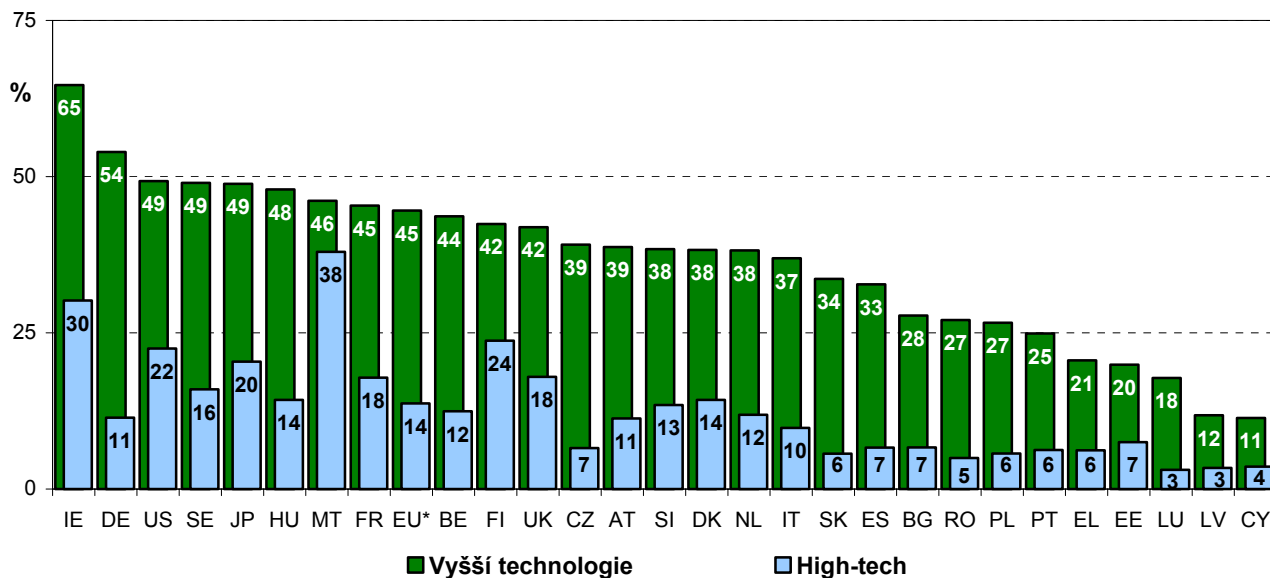
Dalším důležitým ukazatelem je hodnota přidané hodnoty ve zpracovatelském průmyslu. V grafu č. 15-18 je znázorněn podíl přidané hodnoty v oblasti vyšších technologií na celkové přidané hodnotě ve sledovaných zemích. Hranici 50 % překračují pouze dvě země: Irsko a Německo, jež také zaznamenaly nejvyšší podíl zaměstnanců této oblasti. Česká republika s podílem přidané hodnoty 39 %, je pod průměrem EU-15. Průměr nových členských zemí (35 %) však, společně s Maďarskem a Maltou, překračuje. Vysoký podíl Malty je možná zkreslující vzhledem k tomu, že ze všech sledovaných zemí má nejnižší hodnotu přidané hodnoty ve zpracovatelském průmyslu (více než 14krát nižší než přidaná hodnota České republiky).

⁸ Průměrný roční růst (PRR) počtu zaměstnanců v letech 1995-2002, je dostupný pouze pro země EU-15. Z těchto zemí dosáhlo nejvyššího průměrného ročního růstu v oblasti vyšších technologií Irsko (5,7 %), následováno Španělskem (3,4 %) a Finskem (3,0 %). Více tabulková příloha.

⁹ Poměrně vysoké byly průměrné roční nárůsty high i ve Finsku (5 %) a v Lucembursku (4%).

Graf č. 15-18:

Podíl přidané hodnoty v oblasti vyšších technologií ku přidané hodnotě ve zprac. průmyslu v roce 2000 (v %)

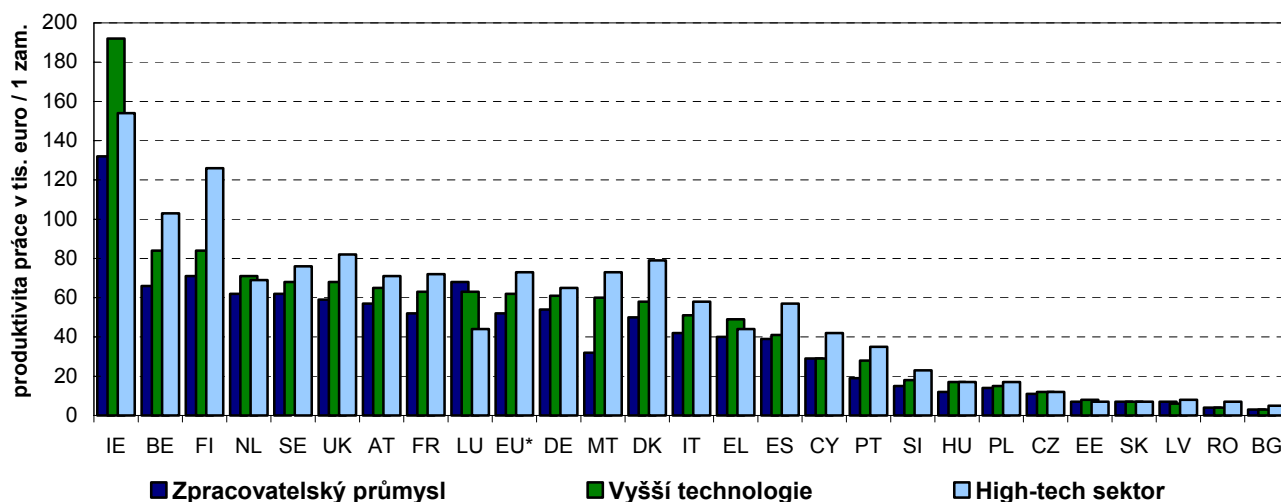
*EU-15

Zdroj: Eurostat, *Statistic in focus* (Theme 9-2/2004)

Podíl přidané hodnoty v high-tech sektoru je sice nejvyšší na Maltě, ale toto číslo je ovlivněno, jak už bylo zmíněno výše, nízkou hodnotou přidané hodnoty ve zpracovatelském průmyslu. Vysoký podíl přidané hodnoty v této oblasti zaznamenalo Irsko (30 %) a Finsko (24 %). V této oblasti zaznamenalo nejnižší podíl Lotyšsko a Lucembursko (3 %). Podíl České republiky (6,5 %) je 2krát menší než podíl EU-15, ale také je nižší než podíl nových členských zemí EU (8,4 %).

Graf č. 15-19:

Produktivita práce (v tisících EUR) ve zpracovatelském průmyslu v roce 2000

*EU-15

Zdroj: Eurostat, *Statistic in focus* (Theme 9-10/2003)

Neméně důležitým ukazatelem používaným při mezinárodních srovnáních je produktivita práce. Vyjadřuje podíl přidané hodnoty a počtu zaměstnanců. Velmi vysoká produktivita práce v oblasti vyšších technologií byla zaznamenána v Irsku (192 tis. euro / 1 zam.). Polovičních hodnot pak bylo zaznamenáno v Belgii a Finsku (84 tis.). S výjimkou Maltý (60 tis.) a Kypru (29 tis.) nedosahuje produktivita práce v kandidátských zemích 20 tis. eur/zam, což je 3krát méně průměr EU-15 (62 tis.).

V produktivitě práce high-tech sektoru je situace obdobná. Znovu je v čele Irsko (154 tis.) před Finskem (126 tis.) a Belgií (103 tis.). Z nových členských zemí EU, kromě Maltý a Kypru, dosáhlo nejvyšší, téměř třetinové úrovně EU-15 (73 tis.) pouze Slovinsko (23 tis.). Česká republika zaznamenala, stejně jako v případě oblasti vyšších technologií produktivity práce ve výši 12 tis. eur/zam.a nedosahuje průměru nových členských zemí EU (16. tis. eur).

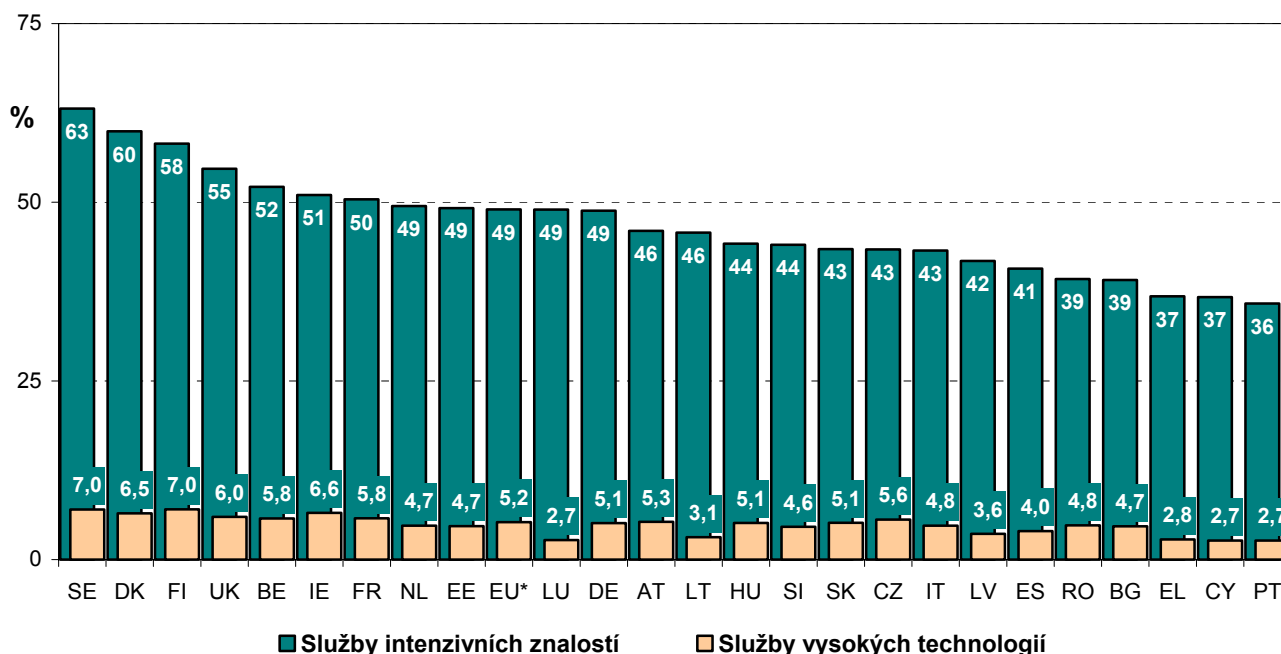
Ve všech sledovaných zemích je produktivita práce v high-tech sektoru větší, případně je rovna produktivitě práce zpracovatelského průmyslu. Jedinou výjimku tvoří Lucembursko, kde produktivita práce klesá s rostoucí technologickou náročností.

15.4.2 Služby náročné na znalosti

Služby náročné na znalosti představují oblast služeb s vysokými požadavky na vzdělání či kvalifikaci personálu. Celosvětově roste jejich význam a rychlý rozvoj v této oblasti, včetně výzkumu a vývoje přispívá ve vyspělých státech světa k mnohem dynamičtějšímu růstu HDP, než ze strany samotného tradičního zpracovatelského průmyslu.

Graf č. 15-20:

Podíl zaměstnanců v KIS na zaměstnancích ve službách v roce 2002 (v %)

*EU-15

Zdroj: Eurostat, *Statistic in focus* (Theme 9-10/2003)

Graf č.15-20 představuje podíl zaměstnanců v oblasti služeb intenzivních znalostí na celkovém počtu zaměstnanců ve službách v roce 2002. Nejvyššího podílu je dosahováno v severských zemích (Švédsko, Dánsko, Finsko) nejnižších v jihoevropských zemích (Španělsko, Kypr, Portugalsko). I když se nových členských zemí EU nacházejí v dolní polovině, má v případě služeb menší význam ekonomická úroveň sledovaných zemí, jako tomu bylo v případě zpracovatelského průmyslu, ale spíše geografická poloha a tím jiné zaměření služeb v těchto regionech. K nejvyššímu nárůstu v oblasti služeb intenzivních znalostí došlo v Irsku, kde mezi lety 1997-2002 došlo k průměrnému ročnímu růstu 7,8 %. Významného růstu dosáhl také Kypr (8,0 %) a Španělsko (5,7 %). Česká republika, jež se sledovaným podílem nachází v dolní polovině sledovaných zemí, zaznamenala v letech 1997-2002 průměrný roční růst 0,3 %. Nižší hodnotu ročního průměrného růstu zaznamenalo pouze Slovensko (-0,5 %), Rumunsko (-0,9 %) a Litva (-1,0 %).

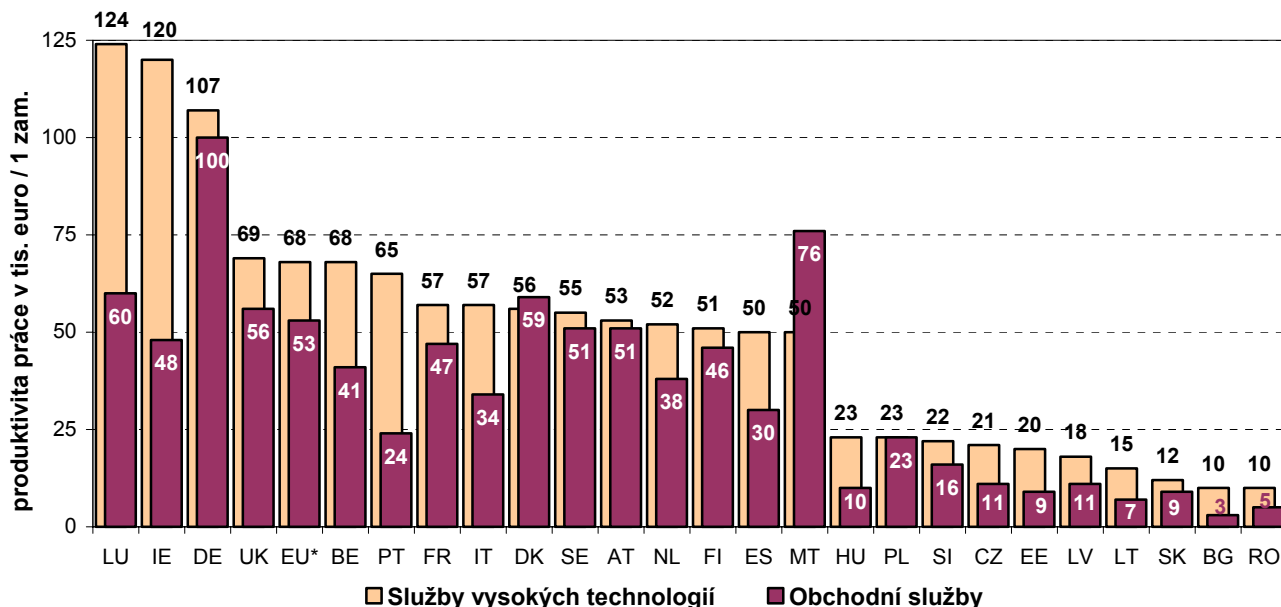
Ve všech sledovaných zemích zaznamenávaly v roce 2002 služby vysokých technologií podíl zaměstnanců v intervalu mezi 2,7- 7 %. Nejvyšší podíl zaznamenaly opět severské země (Švédsko, Finsko, Irsko a Dánsko), a nejnižší nejen jihoevropské (Španělsko, Kypr a Portugalsko), ale také Lucembursko. Česká republika zaznamenala v roce 2002 podíl vyšší nejen než všechny ostatní nových členských zemí EU, ale také vyšší než činí průměr EU-15. Na druhou stranu je nutno poznamenat, že v absolutním počtu došlo k poklesu (průměrný roční růst v letech 1997-2002 činil -2,4 %). Ze sledovaných zemí došlo k podobnému vývoji také v Estonsku (-0,1 %), Rumunsku (-3,2 %) a Litvě (-11,2 %). Nejvyšší průměrný roční růst naopak zaznamenaly, stejně jako v případě služeb vysokých technologií, Irsko (18,2 %), Kypr (14,6 %) a Španělsko (12,3 %).

Ve sledovaných zemích byla v roce 2000 zaznamenána produktivita práce ve službách vysokých technologií vyšší než 100 tis. euro / zam. v Lucembursku, Irsku a Německu. U ostatních zemí EU-15 se hodnota tohoto ukazatele pohybuje v rozmezí mezi 50-70 tis. euro. Průměrná produktivita práce nových členských zemí EU (21 tis.), stejné hodnoty dosahuje i Česká republika, je více než 3krát menší než průměr zemí EU-15 (68 tis. euro). Z nově přistoupených zemí pouze Malta (50 tis. euro) se mírou produktivity práce řadí spíše k zemím EU-15.

Porovnáme-li produktivitu práce ve službách vysokých technologií a obchodních službách, graf č. 15-21, je na první pohled zřejmá vyšší produktivita práce v prvně jmenované skupině odvětví služeb. Existují však výjimky. V Dánsku a především na Maltě je produktivita práce v obchodních službách vyšší. Opačná situace je v Lucembursku, Irsku či v Portugalsku je rozdíl mezi oběma skupinami odvětví více než dvojnásobný.

Graf č. 15-21:

Produktivita práce (v tisících EUR) ve službách intenzivních znalostí v roce 2000

*EU-15

Zdroj: Eurostat, Statistic in focus (Theme 9-10/2003)

Závěr

Je třeba statisticky sledovat rozvoj vědy a technologií spojených především s produkty s vysokou náročností na výsledky výzkumu a vývoje (informační technologie, biotechnologie a nanotechnologie atd.), tj. produkty, které jsou potenciálně vysoce konkurenceschopné. Právě tyto produkty, resp. jejich výroba mohou být zdrojem vyšší přidané hodnoty, zisku a tím přispět k dalšímu ekonomickému rozvoji společnosti.

Vedle výrobků náročných na výzkum a vývoj (high technology products) mají v ekonomii čím dál větší vliv i služby, a to především ty, které vyžadují při jejich poskytování zaměstnance s vyšším vzděláním, kvalifikací a dovednostmi.

Rozvoj odvětví, které na jedné straně vyrábějí technologicky vyspělé výrobky a poskytují služby náročné na znalosti a na druhé straně samy používající vyspělé technologie má vliv nejen na růst konkurenceschopnosti, ale i zaměstnanosti. Obecně rozvoj výroby spojených s vyspělými technologiemi a služeb náročných na znalosti přináší pozitivní efekty umožňující udržitelný rozvoj společnosti a přispívají k růstu zaměstnanosti a životního standardu.

Oblasti s vyšší technologickou náročností, resp. služby intenzivních znalostí, vykazují vyšší růst všech sledovaných ukazatelů než oblasti s nižší technologickou náročností, resp. služby méně intenzivních znalostí. Také produktivita práce, ukazatel který nám poskytuje lepší představu o skutečném vývoji v jednotlivých skupinách odvětví zpracovatelského průmyslu i služeb v kontextu vývoje zaměstnanosti, je v těchto odvětvích vyšší. Dalším zjištěním je, že produktivita práce služeb je vyšší než ve zpracovatelském průmyslu. A také má rychlejší růst. Mezi lety 1995-2002 se zvýšila dvojnásobně, zatímco ve zpracovatelském průmyslu narostla pouze 1,7krát. V mezinárodním srovnání se Česká republika lépe umísťuje v hodnocení zpracovatelského průmyslu než ve službách.